

PK-YRITYSTEN VEROMYÖNTYVYYS

**Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu**

Pro gradu -tutkielma

2018

**Tekijä: Juho Itkonen
Oppiaine: Laskentatoimi
Ohjaaja: Jukka Pellinen**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIIVISTELMÄ

Tekijä Juho Itkonen	
Työn nimi Pk-yritysten veromyöntyvyys	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Elokuu 2018	Sivumäärä 50
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Veromyöntyvyys tarkoittaa tulojen raportoimista ja verojen maksamista verolajien mukaisesti. Perinteisesti veromyöntyvyyttä on tutkimuksissa pyritty selittämään taloustieteellisillä malleilla, kuten odotetun hyödyn teorialla. Näiden on kuitenkin havaittu selittävän veromyöntyvyyttä heikosti veromyöntyvyyden ollessa yleensä huomattavasti korkeampaa kuin mallit ehdottaisivat. 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa tutkimuksissa on alettu hyödyntää taloudellisten tekijöiden lisäksi myös esimerkiksi sosiologisia ja psykologisia tekijöitä, kuten henkilökohtaisia ja sosiaalisia normeja ja oikeudenmukaisuuden tunnetta. Myös veroviranomaisien vaikutusmahdollisuuksien on perinteisesti nähty koostuvan veronmaksajien valvonnasta ja sääntöjä rikkoneiden rangaistusten kovuudesta. Veroviranomaiset voisivat kuitenkin hyötyä suuresti myös sosiaalisten tekijöiden vaikutusten ymmärtämisestä.</p> <p>Tässä tutkimuksessa tutkitaan suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyttä. Tavoitteena oli selvittää millä tasolla suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on, mistä ominaisuuksista se muodostuu ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Lisäksi pyrittiin selvittämään, miten Verohallinto pyrkii vaikuttamaan suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyteen.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on hyvällä tasolla. Pk-yritysten veromyöntyvyyteen vaikuttaa verotuksen taso ja viranomaisvalvonta, mutta myös esimerkiksi se mitä maksetuilla veroilla saadaan aikaan, verojärjestelmän yksinkertaisuus ja yhteiskunnan yleinen moraalit. Verohallinnon pyrkimykset vaikuttaa veromyöntyvyyteen ovat aiemmin koostuneet lähinnä valvonnasta, mutta nykyään Verohallinto pyrkii toimimaan asiakaspalvelulähtöisemmin ja hyödyntämään myös sosiaalisia tekijöitä pyrkimällä vaikuttamaan yritysten omaan veronmaksuönteisyyteen.</p>	
Asiasanat veromyöntyvyys, veromyönteisyys, veronmaksuhalukkuus, odotetun hyödyn teoria, Verohallinto, pk-yritykset	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kirjasto	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Tutkimuksen taustaa	5
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	6
1.3	Tutkimuksen toteutus	7
1.4	Työn rakenne.....	7
2	YRITYSTEN VEROMYÖNTYVYYS JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	8
2.1	Veromyöntyvyyden.....	8
2.1.1	Aihealue.....	8
2.1.2	Teoreettiset mallit.....	8
2.1.3	Kokeelliset tutkimukset.....	12
2.1.4	Sosiaaliset tekijät.....	15
2.2	Yritysten veromyöntyvyyden	23
2.2.1	Yrityksen koon vaikutus veromyöntyvyyteen	27
3	AINEISTO JA MENETELMÄ.....	32
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
4.1	Pk-yritysten suhtautuminen verotukseen.....	34
4.2	Verotuksen oikeudenmukaisuus.....	36
4.3	Valtion sääntelyn, kirjanpitoikäytäntöjen ja verotarkastusten vaikutus veromyöntyvyyteen	38
4.4	Perinteinen taloustieteellinen näkökulma veromyöntyvyyteen.....	39
4.5	Verohallinnon pyrkimykset vaikuttaa pk-yritysten veromyöntyvyyteen	40
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	44
	LIITE 1: HAASTATTELUJEN PÄIVÄMÄÄRÄT JA KESTOT	50

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Veromyöntyvyys tarkoittaa tulojen raportoimista ja verojen maksamista verolaki mukaisesti (Boll, 2014, 293). Alm (1991, 577) määrittelee veromyöntyvyyden kaikkien tulojen raportoimisena ja kaikkien verojen maksamisena soveltuvien lakien, säännösten ja oikeuden päätösten mukaisena. Yritysten veromyöntyvyys koostuu muun muassa siitä, kun kirjanpitäjät kirjaavat laskuja ja raportoivat veroja veroviranomaisille, kun yritykset kohtaavat ilmoittamattomia verotarkastuksia, ja kun laskenta-asiantuntijat neuvovat yritysjohtajia heidän veroasioissaan ja vastuissaan (Boll, 2014, 293).

Veromyöntyvyys on vaikeasti selitettävä sosiaalinen ilmiö, ja Torglerin (2002, 657) mukaan siihen liittyvät kysymykset ovat yhtä vanhoja kuin verot itessään, ja ne tulevat pysymään tutkimuksen kohteena niin kauan kuin veroja on olemassa. Hänen mukaansa verojärjestelmän vaikutuksia ymmärtääkseen on tärkeää ymmärtää, kuka noudattaa verolakeja ja kuka ei.

Veronkierto on suuri ja kasvava ongelma lähes kaikissa maailman maissa (Torgler, 2002, 657). Verojen maksamatta jättäminen vähentää valtionhallinnon verotuloja, vaikuttaa julkisten hyödykkeiden ja palvelujen toimittamiseen, luo ongelmia resurssien ja tulojen jakoon ja vähentää oikeudenmukaisuuden tunnetta ja kunnioitusta lakia kohtaan (Alm, 1991, 577). Slemrodin (2004, 892) mukaan yritysten veronkierto ja vahingollinen verosuunnittelu ovat yhteiskuntapolitiittisia huolenaiheita, sillä ne vaikuttavat verorasituksen jaon oikeudenmukaisuuteen, sekä verojen keräämisen kustannuksiin. Veromyöntyvyyden tasoa mitataan yleensä tarkastelemalla veroviranomaisten verotarkastusten pohjalta esitettyä maksettujen verojen alijäämää (Hanlon, Mills & Slemrod, 2005, 1).

Veromyöntyvyyden laajuuden ja luonteen ymmärtäminen on tärkeää, koska sillä saattaa olla Hanlonin et al. (2005, 1) mukaan suuri vaikutus verojärjestelmän oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen, sillä verojen välttely voi muuttaa verorasituksen kohdistumista erilaiseksi, kuin mitä verolaeissa on tarkoitettu.

Veromyöntyvyys liittyy oikeudenmukaisuuteen, tehokkuuteen ja verorasituksen kohdistumiseen myös Andreonin, Erardin ja Feinsteinin (1998, 818) mukaan. Heidän mukaansa verojärjestelmän oikeudenmukaisuus heikkenee, jos esimerkiksi rikkaat pystyvät välttelemään veroja helpommin kuin köyhät. Verojärjestelmän tehokkuuteen veromyöntyvyys vaikuttaa siksi, että verojen välttely vähentää kerätyn veron määrää, ja siksi, että veromyöntyvyyden ylläpidosta koituu yhteiskunnalle kuluja. Veromyöntyvyys vaikuttaa verorasituksen kohdistumiseen, sillä jos jokin ryhmä pystyy välttelemään veroja tehokkaammin, kohdistuu rasisitus voimakkaammin toisiin ryhmiin.

Veroviranomaisten pyrkimykset vaikuttaa veronmaksajien käyttäytymiseen ei ole mikään uusi tema. Tästä todisteena ovat useat ohjelmat, joiden tarkoituksena on auttaa veronmaksajia noudattamaan lakeja, sekä estää lakien noudattamatta jättämistä. Melko uutta on kuitenkin pyrkimykset paremmin ymmärtää motivaatioon vaikuttavia tekijöitä veromyöntyvyyden taustalla. Veronmaksajien käyttäytymisen paremman ymmärtämisen voidaan odottaa auttavan veroviranomaisia suunnittelemaan ja ottamaan käyttöön tehokkaampia verojen maksuun positiivisesti vaikuttavia strategioita, jotka parantavat verojärjestelmän kestävyyttä. (OECD, 2010, 5.)

Veromyöntyvyyden parantamisen perinteinen strategia on ollut lisätä verotarkastuksia ja käyttää ankarampia rangaistuksia veronkiertoon syyllistyville (Alm, Jackson & McKee, 1992a, 1018). Näiden on kuitenkin havaittu selittävän veromyöntyvyyttä melko heikosti. Useiden tutkimusten mukaan valtaosa kansalaisista ovat halukkaita maksamaan veroja ja maksavat osuutensa harkitsematta mahdollisuutta vältellä veroja. (Kirchler, Hoelzl & Wahl, 2008, 211.)

Veromyöntyvyydestä tehdyt tutkimukset ovat perinteisesti keskittyneet ymmärtämään yksittäisten veronmaksajien käyttäytymistä. Veroviranomaiset voisivat kuitenkin hyötyä suuresti tutkimuksesta, jossa pyritäisiin ymmärtämään yritysten veromyöntyvyyttä. (OECD, 2010, 7.) Yritykset muodostavat tärkeän osan verotusta, minkä vuoksi tarvitaan lisää ymmärrystä ja tutkimusta yritysten veromyöntyvyydestä (OECD, 2010, 12).

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyttä, mistä se koostuu ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Lisäksi pyritään selvittämään miten Verohallinto yrittää vaikuttaa pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Millä tasolla suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on?, 2) Mitkä asiat vaikuttavat suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyteen? ja 3) Miten Verohallinto pyrkii vaikuttamaan pk-yritysten veromyöntyvyyteen?

1.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkielmaa varten on haastateltu tilitoimistoyrittäjiä, sillä heillä on yleensä useita pk-yrityksiä asiakkanaan, minkä vuoksi he oletettavasti osaavat arvioida melko hyvin pk-yritysten veromyöntyvyyttä ja tuntevat pk-yrittäjien näkemykset ja mielipiteet. Lisäksi on haastateltu yhtä Verohallinnon työntekijää, jotta saadaan myös veroviranomaisen näkemys pk-yritysten veromyöntyvyydestä, sekä tietoa siitä miten Verohallinto yrittää siihen vaikuttaa. Näin voidaan myös vertailla pk-yrittäjien ja veroviranomaisten näkemyksiä aiheesta.

Eri maissa ja kulttuureissa veromyöntyvyys on oletettavasti eri tasolla ja siihen voi vaikuttaa eri asiat. Tässä tutkimuksessa veromyöntyvyyttä tutkitaan vain suomalaisten yritysten näkökulmasta. Haastateltavilta kysyttiin näkemyksiä suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyydestä verrattuna muualle maailmaan. Lisäksi veromyöntyvyyden voidaan olettaa olevan erilaista pk-yrityksissä ja suurissa yrityksissä esimerkiksi suurten yritysten omistuksen ja johdon eriytymisen vuoksi. Tässä tutkimuksessa pääpaino on pk-yrityksissä, mutta jonkin verran kartoitetaan myös eroja pk-yritysten ja suurten yritysten veromyöntyvyyksien välillä.

1.4 Työn rakenne

Seuraavassa luvussa esitellään tutkimuksen kannalta olennainen teoreettinen viitekehys tutustumalla aiheeseen liittyvään teoriaan. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksen aineistoa ja tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä, kuten aineiston hankinta- ja analysointimenetelmiä. Neljännessä luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset ja viidennessä tulokset analysoidaan ja esitellään tutkimuksen johtopäätökset. Tutkimusraportin lopussa on lähdeluettelo ja liite, josta selviää pidettyjen haastattelujen päivämäärät ja kestot.

2 YRITYSTEN VEROMYÖNTYVYYS JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

2.1 Veromyöntvyys

2.1.1 Aihealue

Veromyöntvyuden ja veronmaksajien käyttäytymisen tieteellinen tutkimus on kohtalaisen uusi aihealue. Se alkoi 1970-luvulla yksinkertaisilla taloustieteellisillä malleilla ja on sen jälkeen laajentunut käsittämään myös käyttäytymisenäkökulmia ja monimutkaisempiakin selityksiä. (OECD, 2010, 11.)

Verojen keräämisestä aiheutuu organisointiongelmia. Veroja keräävän instituution suunnittelussa on paljon yhtymäkohtia perinteiseen päämies-agentti-ongelmaan. Veroviranomaiset eivät pysty valvomaan kaikkea, mikä hankaloittaa sen kykyä suunnitella verotus-, tarkastus- ja rangaistusjärjestelmiä verojen oikean määrän keräämiseksi. (Andreoni et al., 1998, 818-819.)

Veronkiertoa on vaikea mitata, sillä veronmaksajat pyrkivät yleensä huolellisesti peittämään heidän veronkiertonsa. Viitteitä veronkierrasta voi kuitenkin saada esimerkiksi veroviranomaisten keräämästä veroilmoitusinformaatiosta. Veroilmoitusinformaatiosta on kuitenkin vaikea päätellä veromyöntvyuden sosioekonomisia ja demografisia tunnusmerkkejä. Myös kyselytutkimuksilla voi saada tietoa veromyöntvyydestä. Niiden hyötynä on se, että niiden avulla voi kartoittaa sosioekonomisia, demografisia ja asenteellisia tekijöitä veromyöntvyuden taustalla. Haittapuolena taas on se, että ne pohjautuvat vastaajien itse antamaan informaatioon, joka usein antaa hyvin paljon todellisesta käyttäytymisestä poikkeavaa informaatiota. Myös veroviranomaisten tarjoamista veroarmahdusmahdollisuuksista voi saada tietoa veromyöntvyydestä, mutta niissä on ongelmana se, että kaikista veronkiertäjistä vain osa todennäköisesti tarttuu veroarmahdusmahdollisuuteen, eikä tämä joukko välttämättä kuvasta koko perusjoukkoa. Neljäs keino kerätä veromyöntvyysinformaatiota ovat kokeelliset tutkimukset, joissa osallistujien toimia tarkkaillaan laboratoriomaisissa olosuhteissa. Nämä olosuhteet voivat kuitenkin olla epärealistisia. (Andreoni et al., 1998, 836-838.)

2.1.2 Teoreettiset mallit

Perinteinen taloustieteellinen näkökulma veromyöntvyyteen pohjautuu odotetun hyödyn teoriaan. Teorian mukaan rationaalinen yksilö punnitsee odotettua hyötyä onnistuneesta verojen maksamatta jättämisestä kiinnijäämisen ja rangaistuksen riskiä vastaan. Ensimmäisenä veromyöntvyyttä tutki tällaisen rikostaloustieteellisen metodologian kautta Allingham ja Sandmo vuonna 1972. (Alm, 1991, 577-579.) Heidän mukaansa veroilmoituspäätös on epävarmuuden vallitessa tehtävä päätös, sillä verojen maksamatta jättäminen ei automaattisesti johda

rangaistukseen. Veronmaksaja voi valita toimintatapansa kahdesta strategiasta. Hän voi joko ilmoittaa tulonsa kokonaisuudessaan, tai hän voi ilmoittaa vähemmän tuloja kuin hän on oikeasti saanut. Jälkimmäisellä strategialla hänen saamansa hyöty riippuu siitä, joutuuko hän verotarkastuksen kohteeksi. Jos ei joudu, hänen saamansa hyöty on suurempi kuin ensimmäisellä strategialla. Jos joutuu, hänen saamansa hyöty taas on pienempi. (Allingham & Sandmo, 1972, 324.)

Myös Torglerin (2002, 657) mukaan taloustieteilijät näkevät veromyöntyvyyden epävarmuuden alla tehtynä rationaalisenä päätöksenä, jossa veronkierto on uhkapeliä, joka onnistuessaan johtaa pienempiin maksettuihin veroihin ja epäonnistuessaan rangaistuksiin veronmaksajan jäädessä kiinni. Boscon ja Mittonen (1997, 297) mukaan tämä päätös noudattaa portfolioteoriaa, jossa veronmaksaja päättää kuinka paljon riskiä hän haluaa sietää. Veronmaksaja siis päättää kuinka paljon tulojaan hän haluaa kohdentaa riskipitoiseen mahdollisuuteen jättää veroja maksamatta ja kuinka paljon riskittömään ja tulottomaan vaihtoehtoon maksaa veronsa.

Tämä lähestymistapa selittää veromyöntyvyyttä kuitenkin heikosti. Vaikka valvonta vaikuttaa veromyöntyvyyteen, on selvää, ettei valvonta ja rangaistukset pysty selittämään veromyöntyvyyttä täysin. Verotarkastukset ja rangaistukset ovat harvinaisia, jolloin odotetun hyödyn teorian mukaan suurimman osan veronmaksajista pitäisi vältellä verojen maksamista. Veromyöntyvyys on kuitenkin korkeaa, mikä ei voi johtua pelkästään valvonta- ja rangaistustoimenpiteistä. Täten veromyöntyvyyteen täytyy vaikuttaa runsaasti myös muut tekijät. Almin mukaan veromyöntyvyyden ratkaistava arvoitus onkin se, miksi veroja maksetaan, eikä se, miksi veroja kierretään. Veromyöntyvyyden tason ja siihen vaikuttavien muutosten selittäminen onkin hänen mukaansa veromyöntyvyyden analysoinnin haaste. (Alm, 1991, 577-578.) Myös Andreoni et al. (1998, 819) ja Torgler (2002, 658) esittävät että useiden veronmaksajien veromyöntyvyys on suurempi kuin mitä sen pitäisi olla, jos verojen välttelyä kohdeltaisiin vain rationaalisesti laskettuna riskinä, sillä kiinnijäämisen riski on pieni. Torglerin (2002, 658) mukaan veronmaksajien tulisi olla erittäin vahvasti riskiä vältteleviä, jotta toteutu-neisiin veromyöntyvyydestasoihin päästäisiin perinteistä odotetun hyödyn teoriaa soveltaen.

Almin mukaan odotetun hyödyn teorian ongelmat veromyöntyvyyden selittämisessä ovat linjassa myös sen kanssa, että useissa tutkimuksissa on havaittu, ettei odotetun hyödyn teoria selitä yksittäisten henkilöiden tekemiä päätöksiä kovinkaan hyvin. Hän esittikin, että veromyöntyvyyden muodostuminen on monimutkainen asia, joka kyllä juontuu osittain taloudellisista kannustimista, mutta johon vaikuttaa myös muut asiat, joita odotetun hyödyn teoria ei ota huomioon. Hän esitti myös tarpeen muillekin teorioille veromyöntyvyyden selittämiseksi. (Alm, 1991, 578.) Andreoni et al. (1998, 824-825) huomauttavat, että odotetun hyödyn teoria olettaa verotarkastuksen todennäköisyyden olevan vakio, vaikka todellisuudessa verotarkastukset eivät ole täysin sattumanvaraisia. Heidän mukaansa esimerkiksi Yhdysvalloissa verotarkastuksen todennäköisyys riippuu todennäköisesti ilmoitetun tulon määrästä.

Joitain muitakin odotetun hyödyn teoriaan pohjautuvia malleja on tutkittu. Lisäämällä malliin odotetun hyödyn teorian perinteisten muuttujien, eli tulojen, veroprosentin, veroviranomaisille ilmoitettavan tulon, verotarkastuksen todennäköisyyden ja kiinnijäämisestä saatavan rangaistuksen lisäksi myös työvoiman tarjonnan, muuttuu analyysi huomattavasti monimutkaisemmaksi. Veroviranomaisten käyttämän valvonnan muuttujien vaikutukset muuttuvat sekaviksi. Lisätty valvonta voi alentaa efektiivistä palkkatasoa, mikä voi vähentää työvoiman tarjontaa. Työvoiman tarjontakäyrästä riippuen lisätty valvonta voikin myös lisätä työvoiman tarjontaa sekä ilmoittamatta jätetyn tulon määrää. Työvoiman tarjonta voi vaikuttaa myös riskinottohalukkuuteen yllättävällä tavalla. Verojen maksamatta jättämisen houkutus voi rohkaista veronmaksajia työskentelemään enemmän suojatakseen heitä verotarkastusten aiheuttamilta tulonmenetyksiltä, mikä voi johtaa lisääntyneeseen verojen maksamatta jättämiseen. Verojen välttelyn mahdollisuuksien ollessa erilaiset eri ammateissa, saattaa tämä vaikuttaa myös ammatinvalintaan. (Andreoni et al., 1998, 823-824.)

Toinen perinteisen odotetun hyödyn mallin pohjalta tehty yleistetty malli ottaa huomioon myös tulojen ilmoittamispäätöksen toistuvan luonteen, eli sen, että verotettavat tulot ilmoitetaan yleensä kerran vuodessa. Veronmaksajien ilmoittamiin tuloihin voi täten vaikuttaa heidän aikaisemmat ilmoituksensa ja kokemuksensa verotarkastuksista, sekä heidän odotuksensa tulevaisuudesta. Tämän tekijän huomioon ottaminen monimutkaistaa myös analyysia. (Andreoni et al., 1998, 824.)

Tutkijat ovat myös kehitelleet odotetun hyödyn teoriaan perustuvaa teoreettista viitekehystä, jossa verotarkastuksen todennäköisyys on ilmoitetun tulon funktio, joka määritellään yhdessä verojen maksamatta jättämisen kanssa osana tasapainotilaa. Tätä viitekehystä on käytetty sekä veromyöntyvyyden että veroviranomaisten optimaalisten verotarkastusstrategioiden ennustamisessa. Tämänkaltaiset mallit voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan. Ensimmäiset mallit ovat päämies-agentti-ongelman kaltaisia, joissa oletetaan, että veroviranomaiset voivat päättää verotarkastusstrategiansa ja pitäytyä siinä ennen kuin veronmaksajat ilmoittavat tulonsa. Toisissa malleissa taas päinvastoin oletetaan, että veroviranomaiset eivät voi pitäytyä verotarkastusstrategiassaan, vaan päättävät verotarkastusten kohteet vasta kun kaikki tulot on ilmoitettu heille. Tämän ryhmän malleissa hyödynnetään peliteorian tasapainon käsitteitä. (Andreoni et al., 1998, 825.)

Andreonin et al. (1998, 831) mukaan veromyöntyvyyden päämies-agentti- ja peliteoriamallit ovat tärkeitä teoreettisia kehitysaskeleita, mutta heikkoja selittämään todellisen elämän verojärjestelmiä. Päämies-agenttimallit viihäaavat siihen, että kaikkien verotarkastuksen kohteeksi joutuneiden veronmaksajien löydetään ilmoittaneen tulonsa rehellisesti, kun todellisuudessa suuren osan on huomattu jättäneen verotettavia tuloja ilmoittamatta.

Peliteoriamallit tuottavat huomattavasti realistisempia ennustuksia veronmaksajien tulonilmoittamiskäyttäytymisestä kuin päämies-agenttimallit. Peliteoriamallien mukaan osa verotarkastetuista veronmaksajista ilmoittaa tulonsa rehellisesti ja osa epärehellisesti, mikä vastaa empiirisiä havaintoja. Peliteoriamallit

ovat myös ainakin osittain yhteneväisiä empiiristen viitteiden kanssa siitä, että verojen maksamatta jättäminen lisääntyy tulojen lisääntyessä. Verojen maksamatta jättämisen laajuus riippuu peliteorialleissa myös tulojen jakautumiskäyrän muodosta, mikä vaikuttaa intuitiivisesti mahdolliselta. (Andreoni et al., 1998, 831-832.)

Verotarkastusstrategioiden ennustamisessa päämies-agenttimallit taas näyttävät tuottavan tarkempia ennustuksia. Niiden mukaan verotarkastuksia kohdistetaan enemmän sellaisiin veronmaksajiin, jotka ovat ilmoittaneet jotain tiettyä rajaa vähemmän tuloja, eikä sen rajan ylitse tuloja ilmoittaneita tarkasteta. Andreonin et al. (1998, 832) mukaan useat veroviranomaiset käyttävät raja-arvoja ja keskittävät verotarkastusresurssejaan tämän rajan alittaviin ilmoitettaviin tuloihin. Teoriat kuitenkin olettavat, että verotarkastukset kohdistetaan sattumanvaraisesti tämän rajan alittaviin tuloihin, kun taas todellisuudessa veroviranomaiset saattavat käyttää muitakin kriteerejä verotarkastuksen kohteita päätettäessään. Peliteorialleissa taas oletetaan, että ilmoitettujen tulojen määrällä ei ole suurta merkitystä verotarkastuksen kohteita valittaessa, mikä vaikuttaa epärealistiselta.

Päämies-agenttimalleissa siis oletetaan, että veroviranomaiset tietävät kaikkien verotarkastuksien kohteiksi mahdollisesti joutuvien veronmaksajien todelliset tulot jo ennen verotarkastusta, sillä rajan alittavat veronmaksajat eivät teoriassa jätä koskaan tuloja ilmoittamatta. Peliteorialleissa taas oletetaan, etteivät veroviranomaiset tiedä yhdenkään veronmaksajan todellisia tuloja ennen verotarkastusta, mikä todennäköisesti kuvastaa paremmin todellisuutta. (Andreoni et al., 1998, 832.)

Sekä päämies-agentti- että peliteorialleissa oletetaan, että veronmaksajat pystyvät onnistuneesti päättelemään verotarkastuksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyden. Varsinkin päämies-agenttimallit nojaavat vahvasti olettamukseen siitä, että veronmaksajat tietävät veroviranomaisten verotarkastuskäytännöt, jolloin näiden mallien kontekstissa olisi luontevaa, että veroviranomaiset ilmoittaisivat käytäntönsä julkisesti. Käytännössä kuitenkin veroviranomaiset pyrkivät salaamaan verotarkastuskäytäntönsä huolellisesti. Peliteorialleissa kyseinen oletamus ei ole niin olennainen, mutta niissäkin oletetaan, että veronmaksajat pystyvät päättelemään veroviranomaisten verotarkastuskäytännöt. Tosiasiassa veronmaksajat näyttävät kuitenkin tuntevan verotarkastuksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyden heikosti, mikä vaikeuttaa näiden mallien soveltamista tosielämään. (Andreoni et al., 1998, 833.)

Mallit olettavat myös, ettei verotarkastuksen kohteeksi joutumisesta seuraa veronmaksajalle kuluja kuin silloin, jos he ovat jättäneet tuloja ilmoittamatta. Käytännössä muutenkin voi kuitenkin seurata merkittäviäkin kuluja, kuten aika, joka menee omien toimien dokumentointiin ja veroviranomaisten tapaamiseen, sekä avustavan ammattilaisen palkkaamiskulut. Myös henkisen rasituksen kokeminen verotarkastuksen vuoksi on mahdollista. Tämä voi johtaa esimerkiksi siihen, että jotkut veronmaksajat voivat tarkoituksella jopa liioitella tulojaan vähentääkseen heidän todennäköisyyttään joutua verotarkastuksen kohteeksi. (Andreoni et al., 1998, 833.)

Veronmaksajien tulojen ilmoitukset veroviranomaisille ovat todellisuudessa melko yksityiskohtaisia ja sisältävät paljon tietoa, josta veroviranomaiset voivat päätellä heidän syyllistymistään verojen välttelyyn. Malleissa tulojen ilmoituksia käsitellään kuitenkin vain yksinkertaisena tiedotuksena, jossa ilmoitetaan vain verotettavan tulon määrä. Tämäkin voi vaikuttaa mallien käytännön soveltuvuuteen. (Andreoni et al., 1998, 833-834.)

Veronmaksajat eivät myöskään ole aina tietoisia siitä, kuinka paljon veroja heidän pitäisi todellisuudessa maksaa, minkä vuoksi he ilmoittavat väärän määrän tuloja vahingossa. Mallit eivät ota myöskään tätä huomioon, vaan olettavat veronmaksajien tietävän aina varmasti sen, kuinka paljon heidän tulisi oikeasti maksaa veroa. (Andreoni et al., 1998, 834.)

Veromyöntyvyyden teoreettiset mallit viittaavat siihen, että tulotason noustessa veronkierron pitäisi yleisesti ottaen nousta. Teoreettiset mallit eivät ennusta mitään selkeää yhteyttä veroasteen ja veromyöntyvyyden välillä. (Andreoni et al., 1998, 838.)

2.1.3 Kokeelliset tutkimukset

Teoreettisen ja empiirisen kirjallisuuden vaikeudet ovat johtaneet kokeellisen taloustieteen käyttöön tutkimuksissa. Laboratoriokokeet vaikuttavat Almin mukaan hyödyllisiltä tiettyjen veromyöntyvyyden näkökulmien tutkimuksessa. Kokeellisissa tutkimuksissa voidaan hänen mukaansa paremmin tarkastella useampien kertoimien vaikutusta kuin teoreettisissa tutkimuksissa, joissa joudutaan tekemään enemmän yleistyksiä. Kokeellisissa tutkimuksissa on havaittu samantyyllisiä tuloksia kuin teoreettisissa ja empiirisissä tutkimuksissa, mutta myös uudenlaisia tuloksia, jollaisia ei voi saada teoreettisilla ja empiirisillä tutkimustavoilla. (Alm, 1991, 582-584.) Andreoni et al. (1998, 838) huomauttavat kuitenkin, että kokeellisten tutkimusten olosuhteet voivat olla epärealistisia, eikä joitakin veromyöntyvyyden näkökulmia, kuten moraalisia, emotionaalisia ja sosiaalisia vaikutuksia pysty välttämättä jäljentämään kokeellisten tutkimusten olosuhteissa.

Veromyöntyvyyden kokeellisissa tutkimuksissa pyritään jäljentämään tulojen vapaaehtoisen ilmoittamisen rakennetta. Tutkimuksen osallistujat saavat tuloja ja maksavat veroja ilmoittamistaan tuloista. Veroviranomaisten toimintaa jäljitellään määrittämällä verotarkastuksen kohteeksi joutumisen todennäköisyys ja veronkierrosta seuraava rangaistus. (Torgler, 2002, 659.)

Friedland, Maital ja Rutenberg (1978, 111-114) havaitsivat kokeellisessa tutkimuksessaan, että veroprosentin korottaminen lisää verojen maksamatta jättämisen todennäköisyyttä ja laajuutta. Saman havaitsivat Alm, Jackson ja McKee (1992c, 108) kokeellisessa tutkimuksessaan. Andreonin et al. (1998, 838-839) mukaan taas teoreettiset mallit eivät ennusta mitään selkeää yhteyttä veroasteen ja veromyöntyvyyden välillä, minkä vuoksi veroasteen vaikutus veronkiertoon on heidän mukaansa epäselvää.

Friedlandin et al. (1978, 114-115) tutkimuksessa suurten sakkojen havaittiin olevan tehokkaampia pelotteita kuin usein tapahtuvien verotarkastusten. Veron-

maksajien kuitenkin huomattiin olevan usein tietämättömiä siitä, kuinka todennäköistä verotarkastuksen kohteeksi joutuminen on. Myös Alm, McClelland ja Schulze (1992b, 36) havaitsivat tutkimuksessaan, että jotkut veronmaksajat yliarvioivat verotarkastuksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyden.

Veronmaksajien verolakien ja rangaistusten tuntemuksen puutteen on esitetty vaikuttavan veromyöntyvyyteen. Tällainen epävarmuus voi johtua esimerkiksi verolakien epäselvyydestä, veroviranomaisten toiminnan johdonmukaisuuden puutteesta, verolakien jatkuvista muutoksista ja veronmaksajien epävarmuudesta verotarkastuksen kohteeksi joutumisen tekijöistä. On esitetty, että rationaalisesti toimiva veronmaksaja maksaa epävarmuuden vuoksi enemmän veroja kuin hän muuten maksaisi. Tämä hypoteesi on kuitenkin osittain ongelmallinen, sillä veromyöntyvyyteen näyttäisi vaikuttavan myös se, miten kerätyt verovarot käytetään. Tämä jätetään huomioimatta, jos veronmaksajien käyttäytymistä analysoidaan yksilöllisesti ilman että muiden veronmaksajien käyttäytymisen vaikutusta toisiin veronmaksajiin huomioidaan. Käytännössä veronmaksajien toimintaan saattaa vaikuttaa myös se, miten muut veronmaksajat asiassa toimivat. Täten veronmaksajien ymmärrys siitä, että heidän ja muiden maksamalla verovaroilla tuotetaan julkisia palveluja, voi tehdä veronmaksajien käyttäytymisestä toisistaan riippuvaista. Tällöin epävarmuuden vaikutukset eivät välttämättä ole samat kuin silloin, kun veronmaksajat eivät saa mitään hyötyä maksamistaan veroista. (Alm et al., 1992a, 1018-1019.)

Almin et al. (1992a, 1019) tutkimuksessa esitetään, että epävarmuuden vaikutus veromyöntyvyyteen riippuu siitä institutionaalisesta kehiksestä, jossa veronmaksaja tekee veromyöntyvyysspäätöksensä. Kun päätöksessä ei huomioida kerättyjen verovarojen käyttöä, suurempi epävarmuus lisää aina veromyöntyvyyttä. Jos verovarojen käytöstä vastaava instituutio kuitenkin painottaa, että veronmaksajat saavat valtiolta hyötyä maksamistaan veroista, lisääntynyt epävarmuus laskeekin veromyöntyvyyttä. Epävarmuuden vaikutus veromyöntyvyyteen siis riippuu tutkimuksen mukaan hyvin paljon siitä, miten yksittäisen veronmaksajan toiminta linkittyy muihin veronmaksajiin valtionhallinnon palvelujen toimittamisessa. Mitä vahvempi verojen maksamisen yhteys verovaroilla tuotettuihin palveluihin on, sitä voimakkaammin lisääntynyt epävarmuus heikentää veromyöntyvyyttä. Täten vaikuttaakin siltä, että jos veroviranomaiset sallivat epävarmuuden järjestelmässä, joka perustuu vapaaehtoiseen veromyöntyvyyteen, saattavat sen seuraukset ollakin päinvastaiset kuin mitä veroviranomaiset odottavat.

Verorahojen käytöllä näyttäisi olevan vaikutusta veromyöntyvyyteen. Almin et al. (1992b, 36) tutkimuksessa ehdotettiin, että jotkut veronmaksajat arvos tavat maksamallaan verorahoilla saatavia julkisia hyödykkeitä, mikä parantaa veromyöntyvyyttä. Tutkimuksen mukaan veromyöntyvyys nousee, jos veronmaksajan valtiolta saama hyöty nousee, ja veronmaksajat maksavat veroja julkisia palveluja saadakseen silloinkin, kun ei ole mahdollisuutta jäädä kiinni veronkierrosta.

Almin, Jacksonin ja McKeen (1993, 285) mukaan yleisesti ajatellaan, että verovarojen käyttötapa sekä tapa, jolla käyttöpäätökset tehdään, vaikuttavat vapaaehtoiseen veromyöntyvyyteen. Heidän mukaansa verojen kritisoijat väittävät, että he eivät suostu maksamaan verojaan, jos niitä käytetään kohteisiin, joita he eivät hyväksy. Veromyöntyvyys on myös joskus heikentynyt aikoina, jolloin verovarojen käyttö on ollut kiistanalaista, esimerkiksi Yhdysvalloissa Vietnamin sodan aikana. Veromyöntyvyyden on myös huomattu heikentyvän, jos veronmaksajat kokevat, ettei heillä ole mitään päätäntävaltaa valtion asioissa. Sama ilmiö on huomattu, jos veronmaksajat kokevat, ettei valtio vastaa heidän toiveisiinsa.

Tavassa, jolla valtion verovarojen käyttö vaikuttaa veromyöntyvyyteen, on Almin et al. (1993, 287-288) mukaan useita ulottuvuuksia. Yksi ulottuvuus on tapa, jolla yhteiskunta päättää miten verovarot käytetään julkisten palveluiden tuottamiseen. Jos veronmaksajat kokevat, että heidän äänensä kuuluu päätöksentekoprosessissa, maksavat he mieluummin veroja. Myös sen selviäminen, miten muut veronmaksajat kokevat, että verovaroja tulisi käyttää, auttaa veronmaksajia ymmärtämään muiden veromyöntyvyyskäyttäytymistä. Tämä vaatii kuitenkin valtion verovarojen käyttöpäätösten tuen tarkempaa paljastamista, sillä pelkät valtion päätökset eivät todennäköisesti luo kuuluvuuden tunnetta tai anna tietoa yleisestä veromyöntyvyydestä. Toinen ulottuvuus on valtion toimien yleisen kannatuksen taso. Jos veronmaksaja kannattaa jotain valtion toimea ja tietää, että muutkin veronmaksajat kannattavat sitä, ovat he todennäköisesti myöntyväisempiä maksamaan veronsa. Käänteisesti taas veronmaksajien veromyöntyvyys todennäköisesti laskee, jos he eivät kannata valtion toimia, ja jos he eivät tiedä miten muut veronmaksajat niihin suhtautuvat. Veronmaksajien veromyöntyvyys on siis heidän mukaansa huomattavasti korkeampi silloin, kun he saavat itse äänestää verovarojen käytöstä kuin silloin, jos valtio määrää verovarojen käyttökohteen, vaikka käyttökohde olisi tismalleen sama. Veromyöntyvyys on artikkelin mukaan alhaisempi silloin, jos veronmaksajat kokevat, että verovaroja käytetään kohteisiin, joita he eivät hyväksy, kuin silloin, jos verovaroja ei käytetä mihinkään.

Spicerin ja Thomasin (1982, 243-244) kokeellisessa tutkimuksessa havaittiin, että satunnaiset verotarkastukset vaikuttavat veromyöntyvyyteen, mutta vaikutus on melko monimutkainen. Kokeessa joillekin ryhmille annettiin tarkempaa tietoa verotarkastuksen kohteeksi joutumisen todennäköisyydestä kuin toisille, ja he saivat päättää kiertävätkö veroja ja kuinka suuren osan veroistaan he jättävät maksamatta. Vain ryhmä, joka sai tarkkaa tietoa verotarkastuksen todennäköisyydestä, jätti tilastollisesti merkittävän määrän veroistaan maksamatta. Vahvempi negatiivinen korrelaatio havaittiin veronkiertoon osallistumisen ja verotarkastuksen todennäköisyyden välillä sekä heillä, joilla oli tarkkaa tietoa verotarkastuksen todennäköisyydestä, että heillä joiden tiedot eivät olleet yhtä tarkat. Ryhmän, joka ei saanut ollenkaan tietoa verotarkastuksen todennäköisyydestä, jäsenet eivät osallistuneet veronkiertoon tilastollisesti merkittävällä tavalla, eivätkä jättäneet tilastollisesti merkittävää määrää veroistaan maksamatta. Spicerin ja Thomasin mukaan tulos ehdottaa, että verotarkastusten todennäköisyyden

muuttaminen vaikuttaa veronmaksajien päätökseen osallistua veronkiertoon, mutta ei välttämättä kierrettyjen verojen määrään. Tarkan tiedon puuttuessa veronmaksajan on heidän mukaansa mahdotonta laskea odotetun hyödyn maksimoivaa veronkierron määrää. Tällöin veronmaksaja yksinkertaistaa päätöksentekoaan miettimällä osallistuako veronkiertoon vai ei, ja kohdistaa vähemmän huomiota kierrettävän veron määrään.

Almin, McKeen ja Beckin (1990, 34-36) kokeellisessa tutkimuksessa ehdotetaan, että veroarmahdukset, eli mahdollisuudet maksaa aiemmin maksamatta jätettyjä veroja ilman rangaistusta, heikentävät yleistä veromyöntyvyyttä. Heidän mukaansa tämä heikennys voidaan kuitenkin hyvittää panostamalla verolakien täytäntöönpanotoimiin, eli verotarkastuksiin ja veronkierron rangaistuksiin, veroarmahduksen jälkeen. Veroarmahdukset lisättyinä täytäntöönpanotoimilla vaikuttaa tutkimuksen mukaan olevampi jopa tehokkaampi tapa nostaa veromyöntyvyyttä kuin pelkkien täytäntöönpanotoimien käyttö. Artikkelin mukaan koettu oikeudenmukaisuus on tässä tilanteessa tärkeässä roolissa. Jos viranomaiset haluavat kiristää rangaistuksia ja lisätä verotarkastuksia, voi sen olla pakko antaa sen mukana veroarmahdus, jotta veronmaksajat eivät kokisi uusia täytäntöönpanotoimia liian epäoikeudenmukaisiksi.

Kokeellisissa tutkimuksissa on myös tutkittu joidenkin demografisten tekijöiden vaikutusta veromyöntyvyyteen. Näissä on havaittu esimerkiksi positiivinen yhteys iän ja veromyöntyvyyden välillä. Myös sukupuolella on ehdotettu olevan merkitystä. Miesten on havaittu kokeellisissa tutkimuksissa kiertävän enemmän veroja kuin naisten. (Andreoni et al., 1998, 840-841.)

2.1.4 Sosiaaliset tekijät

Veromyöntyvyys vaikuttaa riippuvan muistakin tekijöistä kuin pelotusvaikutus- ja taloudellisista tekijöistä. 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa tutkimuksissa on alettu tutkia myös veromyöntyvyyden sosiaalisia tekijöitä ja niitä on alettu sisällyttää myös veromyöntyvyyden muodollisiin teorioihin. (Torgler, 2002, 662.) Esimerkkejä veromyöntyvyyden tutkimukseen vaikuttaneista uusista tekijöistä ovat lakien toimeenpanotoimien epävarmuus, veronmaksajien verotarkastuksen kohteeksi joutumisen matalan todennäköisyyden yliarviointi, julkisten hyödykkeiden mukanaolo ja strateginen verotarkastusvalintaprosessi (Alm, 1999, 142). OECD:n (2010, 11) mukaan perinteisen taloustieteellisen mallin heikon todellisen veromyöntyvyyden selittämisen vuoksi mallia on pyritty mukauttamaan. Mallia, joka kuvailisi ja ennustaisi tehokkaasti verokäyttäytymistä, ei ole kuitenkaan onnistuttu kehittämään. Tutkimuksessa on alettu hyödyntää muitakin kuin taloudellisia tekijöitä, kuten sosiologisia ja psykologisia tekijöitä. Erityistä huomiota ovat saaneet henkilökohtaisten ja sosiaalisten normien ja oikeudenmukaisuuden merkitys.

Almin, Sanchezin ja De Juanin (1995, 15) mukaan yksityiset henkilöt käyttäytyvät hyvin erilaisin tavoin. Jotkut pyrkivät aina rikkomaan sääntöjä, kun taas jotkut tottelevat aina. Jotkut pyrkivät maksimoimaan odotetun hyödyn, jotkut yliarvioivat matalia todennäköisyyksiä, ja monia ohjaavat sosiaaliset normit. Heidän mukaansa veroviranomaisten veromyöntyvyysstrategia, joka perustuu

vain tarkkailulle ja rangaistuksille saattaa olla hyvä aloituspiste, mutta ei hyvä lopetus piste. Heidän mukaansa tarvitaan moniulotteinen lähestymistapa, joka painottaa sääntöjen noudattamista, mutta myös esimerkiksi palkintoja hyvästä veromyöntyvyydestä, verorahojen järkevää käyttöä ja verojen maksamisen sosiaalista velvoitetta. Veromyöntyvyyden ymmärtäminen vaatii siis yksilöiden käyttäytymiseen vaikuttavien lukuisten eri tekijöiden tunnistamista. Taloustieteellisten tekijöiden lisäksi tarvitaan siis myös ymmärrystä psykologisista, sosiologisista ja muista yhteiskuntatieteellisistä käyttäytymisen teorioista.

Useimmat ihmiset maksavat veronsa lakien mukaisesti. Veromyöntyvyys on korkeaa, kun veronmaksamoraali on korkeaa. (Torgler, 2002, 658.) Slemrodin (1998, 486) mukaan halusta maksaa vapaaehtoisesti veroja syntyy sosiaalista pääomaa, joka laskee veroviranomaisten verojen keräämisestä syntyviä kustannuksia.

Eri mailla vaikuttaa olevan eriasteisia veromyöntyvyyden tasoja, vaikka niillä olisi samankaltainen valtiontaloudellinen järjestelmä. Eroja voivat selittää useat sosiaaliset tekijät. Verolakeja noudattavat henkilöt pitävät veronkiertoa moraalittomana, ja veromyöntyvyys on korkeampaa, jos veroviranomaiset vetoavat veronmaksajien moraalisiin. Henkilöt, joiden ystävät kiertävät veroja, kiertävät niitä todennäköisemmin myös itse. Veromyöntyvyys on myös korkeampaa yhteiskunnissa, joissa on vahvempi sosiaalisen yhtenäisyyden tunne. (Torgler, 2002, 664.)

Yksilöiden on huomattu toimivan usein vähemmän itsekkäästi kuin taloustieteelliset oletukset ehdottaisivat, esimerkiksi hyväntekeväisyyteen lahjoittaessaan. Tämän uskotaan usein johtuvan siitä, että yksilöt mukauttavat käyttäytymistään sen perusteella, miten he uskovat muiden toimivan ja millaisena he uskovat muiden pitävän heidän omaa käyttäytymistään. (Alm, McClelland & Schulze, 1999, 141.)

Andreonin et al. (1998, 819) mukaan veromyöntyvyys vaikuttaa työmarkkinoiden käyttäytymiseen. Vaikutuksia voi ilmetä ammatin valinnassa, henkisen pääoman investoinneissa ja työvoiman tarjonnassa, kun verojen välttely on helppompaa toisissa ammateissa tai palkkaluokissa.

OECD:n (2010, 5) mukaan pelotusvaikutukset, jotka koostuvat tarkastuksista, kiinnijäämisen riskistä ja rangaistuksen kovuudesta, ovat ensisijainen vastaus, kun suurelta yleisöltä tiedustellaan, miten veroviranomaiset pyrkivät ylläpitämään veromyöntyvyyttä.

OECD:n (2010, 5) mukaan pelotusvaikutusstrategiat ovat tehokkaampia paikoissa, joissa on vahvat sosiaaliset normit. Näin ollen tällaisissa paikoissa veroviranomaisten kannattaisi tutkimuksen mukaan harkita sellaisten rangaistusten käyttöä, joihin sisältyy jonkinlainen ”sosiaalinen kustannus”. Myös kommunikaatio nousee tärkeään rooliin tällaisissa strategioissa. Jos veronmaksajille pyritään kommunikoimaan vain se, että tottelemattomat veronmaksajat kyllä havaitaan, voi se antaa mielikuvan, että tottelemattomuus on normi, mikä saattaa lisätä tottelemattomuuden ilmenemistä. Veronmaksajille tulisikin tutkimuksen mukaan pyrkiä vakuuttamaan, että suurin osa veronmaksajista ovat rehellisiä, mikä edistää vahvaa sosiaalista normia noudattaa sääntöjä. Myös Andreoni et al.

(1998, 819) ehdottavat, että veronmaksajien moraalit ja sosiaalisen velvoitteen tunne saattavat lisätä veromyöntyvyyttä. Verohallinnon asiakastutkimuksen 2015 mukaan suomalaiset suhtautuvat verojen maksamiseen myönteisesti: 96 % suomalaisista pitää verojen keräämistä tärkeänä ja 95 % kokee verojen maksamisen tärkeäksi kansalaisvelvollisuudeksi. Suomessa voisi näin ollen kuvitella olevan vahvat sosiaaliset normit, ja täten Suomessa Verohallinnon voisi kuvitella harkitsevan "sosiaalisen kustannuksen" sisältävien rangaistusten käyttöä.

Fehr ja Gächter (1998, 854) määrittelevät sosiaalisen normin käyttäytymisen säännöllisyydeksi, joka perustuu sosiaalisesti jaettuun uskomukseen siitä, miten yksilön tulisi käyttäytyä, ja joka aiheuttaa määrätyn käyttäytymisen toteutumisen epävirallisten sosiaalisten rangaistusten avulla. Heidän mukaansa vastavuoroisuus on tärkeä mekanismi sosiaalisten normien käytössä, sillä useimpia naapurustojen, perheiden ja työpaikkojen sosiaalisia suhteita ylläpidetään sosiaalisten normien, eikä täsmällisten sääntöjen avulla.

Almin et al. (1999, 141-142) mukaan sosiaalinen normi on käyttäytymismalli, jota muut arvioivat samalla tavalla, ja joka siksi riippuu osittain sosiaalisesta hyväksynnästä. Tämän seurauksena, jos muut käyttäytyvät jonkin sosiaalisesti hyväksytytavan mukaisesti, käyttäytyy myös yksittäinen henkilö niin. Jos muut eivät käytä tällä tavoin, ei niin käytädy myöskään yksittäinen henkilö. He ehdottavat, että sosiaaliset normit ovat keskeisiä veromyöntyvyyden tunnistamisessa. Täten veromyöntyvyys saattaa olla korkea siksi, että veronmaksaja uskoo verojen maksamisen olevan sosiaalinen normi.

Alm et al. (1999, 143-144) esittävät, että valtiontaloudellisten järjestelmien osa-alueisiin vaikuttaminen äänestämällä vaikuttaa veronmaksajien sosiaalisiin normeihin. He havaitsivat kokeellisessa tutkimuksessaan, että veronmaksajien veromyöntyvyys on huomattavan erilaista sen jälkeen, kun äänestystulos on ilmoitettu, kuin ennen sitä, vaikka verotusjärjestelmä olisi tismalleen samanlainen molemmissa tapauksissa. He havaitsivat myös, että jos äänestäjät torjuvat pyrkimykset lisätä veroviranomaisten valvontatoimenpiteitä, veromyöntyvyys laskee, usein hyvin matalaksi. He uskovat tämän johtuvan siitä, että haluttomuus lisätä valvontatoimenpiteitä antaa veronmaksajille julkisen signaalin, että nyt on sosiaalisesti hyväksyttävää jättää verot maksamatta, mikä näin ollen tuhoaa ennen äänestystä vallinneen veromyöntyvyyden sosiaalisen normin. Tutkimuksessa havaittiin kuitenkin myös, että veromyöntyvyyden sosiaaliseen normiin voidaan vaikuttaa myös ryhmän kommunikaatiolla. Kokeissa, joissa tutkimuksen osallistujat saivat keskustella toisten äänestäjien kanssa ennen äänestystä, äänestäjät valitsivat korkeamman veroviranomaisten valvontatoimenpiteiden tason, toisin kuin niissä kokeissa, joissa äänestäjät eivät saaneet keskustella ennen äänestystä. Keskustelun jälkeisen äänestyksen jälkeen veromyöntyvyys oli erittäin korkea. Tämä viittaisi tutkimuksen mukaan siihen, että keskustelu yhdessä äänestämisen kanssa muuttaa veromyöntyvyyden sosiaalista normia niin, että nyt verojen maksaminen on sosiaalisesti hyväksytty käyttäytymismalli. Keskustelu saattaa selkeyttää veroviranomaisten valvontatoimenpiteiden lisäämisen hyötyjä ja haittoja veronmaksajien mielissä, lisätä ryhmän jäsenten yhteistyötä ja lisätä huolenpitoa muiden henkilöiden hyvinvoinnista (Alm et al., 1999, 162).

Cummings, Martinez-Vazquez ja McKee (2001, 1-2) teettivät kokeita kolmessa eri valtiossa (Yhdysvallat, Etelä-Afrikka ja Botswana), joissa on samanlainen verojenraportointijärjestelmä. Heidän mukaansa pitää ymmärtää eri valtioiden veroviranomaisten eroja ja kansalaisten valtionhallintoonsa suhtautumisen eroja ymmärtääkseen veromyöntyvyyden eroja eri kulttuureissa. Pelkästään kulttuuristen normien vaikutuksiin keskittyvät monikulttuuriset vertailut ovat riittämättömiä tämän ymmärryksen saavuttamisessa, sillä veromyöntyvyyden tutkimuksen käyttäytymiskysymykset sisältävät monimutkaisia yksilöiden ja valtionhallintojen välisiä vuorovaikutuksia, joihin liittyy paljon muutakin kuin vain verojen raportoimista. Heidän mukaansa esimerkiksi valtionhallinnon vastaanottavaisuus ja oikeudenmukaisuus vaikuttavat verojen ilmoittamiskäyttäytymiseen. Myös sosiaaliset normit vaikuttavat heidän mukaansa todennäköisesti veromyöntyvyyteen. Tutkimustuloksissa ehdotetaan, että löydetyt kulttuurierot veromyöntyvyydessä selittyvät erilaisilla veroviranomaisilla ja valtionhallintojen käyttäytymisillä. Heidän mukaansa erot veromyöntyvyydessä eivät vaikuta myöskään johtuvan kulttuurieroista riskiin suhtautumisessa, sillä tehdyssä yksinkertaisessa vedonlyöntikokeessa suhtautuminen riskiin oli eri valtioissa samankaltaista. (Cummings et al., 2001, 20.)

Alm et al. (1995, 4) tutkivat sosiaalisten normien vaikutusta veromyöntyvyyteen vertailemalla Espanjassa ja Yhdysvalloissa tehtyjä veromyöntyvyysskokeita. Tuloksia vertailemalla pystytään heidän mukaansa tutkimaan erilaisissa myöntyvyysskulttuureissa asuvien henkilöiden myöntyvyysspäätöksiä, ja näin havainnollistamaan erilaisten veromyöntyvyyden sosiaalisten normien tehtäviä. Heidän mukaansa harjoitetun politiikan muutoksista seuraavat veromyöntyvyyden taso sekä muutokset veromyöntyvyydessä ovat erilaisia eri maissa, mikä saattaa osoittaa yhteiskunnallisten asenteiden veromyöntyvyyttä kohtaan vaikuttavan yksilöiden käyttäytymiseen huomattavan paljon. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että myöntyvyysspäätökset saattavat johtua erilaisista tekijöistä Espanjassa ja Yhdysvalloissa, mikä saattaa tutkijoiden mukaan johtua eroista veromoraalissa tai veromyöntyvyyden sosiaalisessa normissa (Alm et al., 1995, 14).

Eri kulttuureissa tehtävissä kokeellisissa tutkimuksissa on kuitenkin myös joitain ongelmia. Jos eri valtioissa käytetään eri henkilöitä suorittamaan koetta, voi tämä aiheuttaa ongelmia kokeen teettämisessä esimerkiksi tutkijoiden henkilökohtaisten erojen vuoksi. Jos kokeiden ohjeet annetaan eri kielillä, voi se aiheuttaa kääntämisestä johtuvia tulkintaeroavaisuuksia, jotka voivat johtaa systemaattisiin eroihin eri maiden välillä. Jos kokeeseen osallistuville henkilöille maksetaan eri valuutoissa, voi se johtaa systemaattisiin eroihin eri valtioiden välillä mahdollisten maksujen aiheuttamien erilaisten kannustimien tai erilaisten maksausteikkojen takia. (Roth, 1995, 282-283.)

Veroviranomaiset pitävät henkilökohtaisia ja sosiaalisia normeja veromyöntyvyyden tärkeimpinä tekijöinä. Veroviranomaiset ovat perinteisesti keskittyneet lyhytaikaisempiin, suorituksiin perustuviin indikaattoreihin veronmaksajien käytöksen seuraamisessa. Nykyään veroviranomaiset tunnistavat tarpeen hyödyntää pidempiaikaisia, seurauksiin perustuvia lähestymistapoja, joilla

voidaan pysyvästi vaikuttaa veromyöntyvyyteen. Veroviranomaisten tulisi harmita normeihin vaikuttavien viestien käyttöä toimiessaan veronmaksajien kanssa, esimerkiksi viestittämällä toisten toimineen tietyllä tavalla, kannustaakseen muitakin toimimaan samoin. Myös veromyöntyvyydelle mahdollisesti haitallisten väärin tietojen oikominen saattaisi parantaa julkista luottamusta. Myös sen ymmärtäminen, miten veronmaksukäyttäytymisen eri tekijät ovat vaikutuksessa toisiinsa, on tärkeää. Veroviranomaisten on oltava varovaisia siinä, miten he käyttävät erilaisia keinoja veromyöntyvyyden parantamiseksi. Jos veroviranomaisten lähestymistapa koetaan esimerkiksi hyvin kontrolloivaksi, voi se tuottaa veronmaksajissa luottamuksen puutetta, mikä saattaa vähentää veromyöntyvyyttä. Veroviranomaisten tulisikin tiedonvälityksessään pyrkiä vahvistamaan henkilökohtaisia normeja viestimällä, että sääntöjen noudattamatta jättäminen on väärin yhteiskunnan mielestä, eikä näin ollen pelkästään veroviranomaisten mielestä. (OECD, 2010, 5-6.)

Boscon ja Mittonen (1997, 304-318) kokeellisessa tutkimuksessa tutkittiin vaikuttavatko moraaliset rajoitteet, eli kollektiivinen syyllisyydentunto ja subjektiivinen tieto muiden sosiaaliturvan laskemisesta päätökseen kiertää veroja. Syyllisyydentunnon korvikemuuttujana käytettiin kokeeseen osallistujille välitettävää tietoa siitä, että verotarkastus on julkinen. Subjektiivista moraalista rajoitetta kuvaamaan laadittiin järjestelmä, jossa kerätyt verovarot jaettiin takaisin osallistujille. Täten osallistujat saattaisivat jättää veroja kiertämättä, kun se vähentäisi kerättyjä verovaroja ja takaisin osallistujille jaettavia varoja ja saattaisi näin tuottaa haittaa jollekin toiselle osallistujalle. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että moraaliset rajoitteet toimivat voimakkaana esteenä veronkierrolle. Tutkimuksen puutteena oli kuitenkin se, että koe tehtiin vain kertaalleen, vaikka veronmaksu on vuosittain toistuva prosessi. Mittone (1997, 23) teki toistuvaluonteisen kokeen, jossa havaitsi verovarojen uudelleenjaon eli subjektiivisen moraalisen rajoitteen vähentävän veronkiertoa.

OECD:n (2010, 6) mukaan veroviranomaiset ovat perinteisesti pyrkineet rajoittamaan väärinkäytösten mahdollisuuksia, eivätkä ole juuri keskittyneet siihen, miten veronmaksajien verolakien noudattamista helpotettaisiin. Tutkimuksen mukaan veroviranomaiset ovat jättäneet huomiotta henkilöt, jotka eivät ole noudattaneet verolakeja laiskuuttaan tai tietämättömyyttään, eli jotka olisivat noudattaneet lakeja, jos niiden noudattaminen olisi helppoa. Tutkimuksessa ehdotetaan tällaisten henkilöiden veromyöntyvyyden parantamiseksi yksinkertaisemman kielen käyttöä yhteydenpidossa, sekä kaavakkeiden ja verolakien mahdollista yksinkertaistamista.

Veroviranomaisten tai valtionhallinnon oikeudenmukaisuus saattaa OECD:n (2010, 6-7) mukaan vaikuttaa veronmaksajien käyttäytymiseen. Oikeudenmukaisuus voidaan jakaa kolmeen luokkaan: valtio käyttää saadut verovarot viisaasti, veroviranomaiset käyttävät oikeudenmukaisia menettelytapoja veronmaksajien kanssa toimiessaan, ja veroviranomaiset ovat oikeudenmukaisia sääntöjen rikkojia rangaistessaan. Koettu oikeudenmukaisuuden puute on yhteydessä veronmaksajien taipumukseen olla noudattamatta sääntöjä. Tätä tukee

myös Thibautin, Friedlandin ja Walkerin (1974, 801) tutkimus, jonka mukaan resurssien allokoinnin oikeudenmukaisuus lisää yksilöiden alttiutta noudattaa sääntöjä. Myös Spicerin ja Beckerin (1980, 171-174) mukaan koettu taloudellinen epäoikeudenmukaisuus vaikuttaa veromyöntyvyyteen; he havaitsivat, että henkilöiden, joille kerrottiin heidän veroprosenttinsa olevan muita korkeampi, veromyöntyvyys on keskimääräistä matalampi. Henkilöiden, joille kerrottiin heidän veroprosenttinsa olevan muita matalampi, veromyöntyvyys taas on keskimääräistä korkeampi.

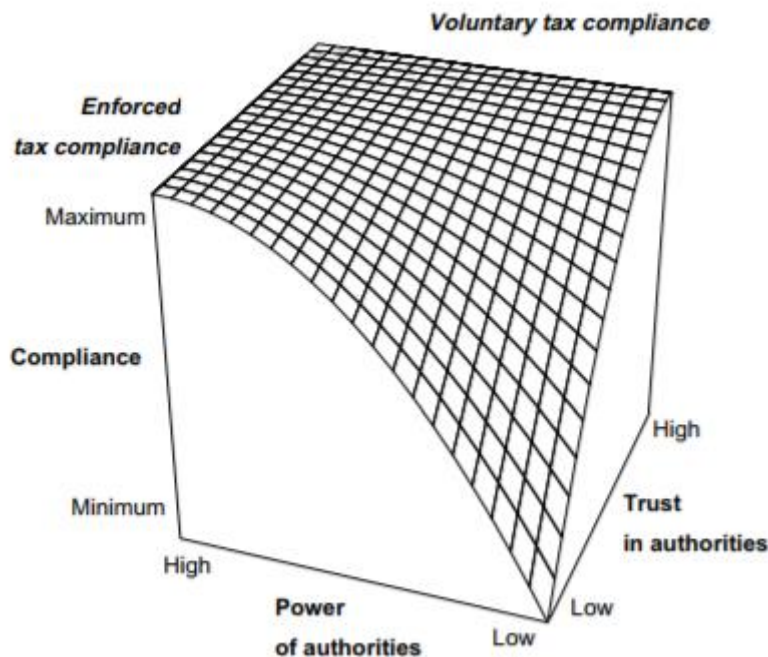
OECD:n (2010, 6-7) mukaan veroviranomaisten tulisi ottaa käyttöön veromyöntyvyysstrategia, jossa yhdistyisi sekä pelotusvaikutuslähestymistapa että normatiivinen lähestymistapa. Pelotusvaikutuslähestymistapaa tulisi käyttää sosiaalisia normeja luodakseen ja tukeakseen, eli viestiäkseen, ettei yhteiskunta hyväksy sääntöjä noudattamatta jättävää käytöstä. Veromyöntyvyyttä saadaan tutkimuksen mukaan paremmin pidemmällä aikavälillä parannettua luomalla ja tukemalla normeja. Normien tukeminen on tehokkuutensa lisäksi myös halvin tapa vaikuttaa. Veronmaksajien käyttäytymisen ymmärtäminen onkin tullut yhä tärkeämmäksi tehokkuuden vaatimusten kasvaessa. Tämän ymmärryksen lisääntyessä veroviranomaiset pystyvät kehittämään tehokkaampia ja kestävämpiä strategioita veromyöntyvyyden parantamiseksi, ja näin luomaan valtionaloudelle vakaamman pohjan.

Kirchler et al. (2008, 210-211) kehittivät veromyöntyvyyden syöksykierreviitekehityksen, jossa sekä veroviranomaisten valta, että yleinen luottamus veroviranomaisiin ovat tärkeitä veromyöntyvyyden ymmärtämisen ulottuvuuksia. Heidän kehittämiensä viitekehitys perustuu ajatukseen siitä, että yhteiskunnan verotusilmapiiri voi vaihdella vihamielisen ja synergistisen ilmapiirin välisessä jatkumossa. Vihamielisessä ilmapiirissä veronmaksajat ja veroviranomaiset työskentelevät toisiaan vastaan, kun taas synergistisessä ilmapiirissä he työskentelevät yhdessä.

Kirchler et al. (2008, 211) kuvailevat vihamielisen ilmapiirin asenteita ”poliisit ja ryöstäjät” -tyyliseksi, jossa veroviranomaiset näkevät veronmaksajat ryöstäjinä, jotka pyrkivät kiertämään veroja aina kun mahdollista. Veronmaksajat täytyy pitää kurissa, ja he kokevat olevansa veroviranomaisten eli poliisien vainoamia. Tällaisessa ilmapiirissä veronmaksajat eivät kunnioita tai pidä veroviranomaisista, vapaaehtoista lakien noudattamista ei juuri esiinny, ja veronmaksajat laskevat todennäköisemmin veronkierron hyötyjä ja haittoja.

Synergistisessä ilmapiirissä veroviranomaiset palvelevat yhteiskuntaa, ja ovat myös itse osa sitä samaa yhteiskuntaa, johon veronmaksajatkin kuuluvat. Kirchler et al. (2008, 211) kuvailevat veroviranomaisten lähestymistapaa synergistisessä ilmapiirissä ”palvelu ja asiakas” -asenteeksi. Veroviranomaiset pyrkivät läpinäkyviin käytäntöihin ja veronmaksajien kunnioittavaan ja tukevaan kohteluun. Tällaisessa ilmapiirissä todennäköisesti esiintyy paljon vapaaehtoista lakien noudattamista, veronmaksajat eivät harkitse veronkiertoa niin todennäköisesti, ja osallistuvat verojen maksamiseen todennäköisemmin silkasta velvollisuudentunteesta.

Viitekehys perustuu kahteen pääulottuvuuteen: veroviranomaisten valtaan ja veronmaksajien luottamukseen veroviranomaisia kohtaan. Veroviranomaisten vallalla tarkoitetaan veronmaksajien käsitystä veroviranomaisten kyvystä havaita lainvastainen veronkierto esimerkiksi lukuisten verotarkastusten kautta ja rankaista veronkiertäjiä esimerkiksi tuntuville sakoilla. Veronmaksajien luottamuksella tarkoitetaan yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien yleistä mielipidettä siitä, ovatko veroviranomaiset hyvántahtoisia ja työskentelevätkö he yhteisen hyvän eduksi. (Kirchler et al., 2008, 211-212.)

KUVIO 1 Kirchlerin et al. (2008, 212) veromyöntyvyyden syöksykierreviitekehys.

Kirchlerin et al. (2008, 212-213) viitekehystä havainnollistavassa kuviossa esitetään, miten veroviranomaisten valta (power of authorities) ja veronmaksajien luottamus veroviranomaisia kohtaan (trust in authorities) vaikuttavat veromyöntyvyyteen (compliance). Molempien ollessa matalaa, on veromyöntyvyyskin matalaa, ja veronmaksajat todennäköisesti pyrkivät maksimoimaan oman hyötynsä kiertämällä veroja. Veroviranomaisten vallan lisääntyessä, mutta veronmaksajien luottamuksen pysyessä matalana, veromyöntyvyys nousee, kun veroviranomaiset pystyvät nostamaan veronkierron havaitsemisen todennäköisyyttä ja antamaan tuntuvia rangaistuksia. Veronmaksajien ei tässä tilanteessa ole järkevää kiertää veroja, koska lakien noudattamattomuuden hyöty laskee pienemmäksi kuin lakien noudattamisen hyöty. Viitekehysten luojat kutsuvat tilannetta, jossa veroviranomaisten valta on suurta, pakotetuksi veromyöntyvyydeksi (enforced tax compliance). Tilanteessa, jossa veroviranomaisten valta on matalaa, voi veromyöntyvyys nousta, jos veronmaksajien luottamus veroviranomaisiin nousee. Tilannetta, jossa veronmaksajien korkea luottamus aiheuttaa veromyöntyvyyden, viitekehysten luojat kutsuvat vapaaehtoiseksi veromyöntyvyydeksi (voluntary tax compliance). Veromyöntyvyys voi siis olla korkeaa sekä verovi-

ranomaisten vallan, että veronmaksajien luottamuksen takia. Veromyöntyvyyden syyt ovat näissä tilanteissa kuitenkin erilaisia. Valta- ja luottamusulottuvuudet vaikuttavat veromyöntyvyyteen siis yhdessä, jos kumpikaan ulottuvuuksista ei ole täydellä tasolla. Jos jompikumpi ulottuvuus on täydellä tasolla, ei toisen ulottuvuuden vaihtelulla ole merkitystä, sillä veromyöntyvyys on korkeimmalla tasolla joka tapauksessa.

Kirchlerin et al. (2008, 213) mukaan veroviranomaisten valta ja veronmaksajien luottamus saattavat kuitenkin olla myös toisistaan riippuvaisia. Muutokset veronmaksajien luottamuksessa voivat vaikuttaa veroviranomaisten valtaan, sillä valta voi olla yksilöiden vapaaehtoisesti hyväksymää legitiimiä valtaa tai vastoin yksilöiden vapaata tahtoa suoritettavaa pakottavaa valtaa. Muutokset veroviranomaisten vallassa taas voivat vaikuttaa veronmaksajien luottamukseen esimerkiksi, jos veroviranomaisten lisätessä verotarkastuksia veronmaksajat kokevat asian ”poliisit ja ryöstäjät” -asenteen tyyliseksi epäluottamuksen osoitukseksi veronmaksajia kohtaan. Toisaalta, jos veroviranomaiset onnistuvat kommunikoimaan, että he ovat onnistuneet tehokkaammin havaitsemaan veropetoksia ja luomaan oikeudenmukaisuutta, rehellisten veronmaksajien luottamus veroviranomaisiin voi nousta. Täten onkin tärkeää ymmärtää, että veronmaksajien käsitykset veroviranomaisten toimista ja vallasta voivat vaikuttaa veromyöntyvyyteen. Yhdessä nämä huomioonotettavat seikat muodostavat viitekehukseen dynaamisen näkökulman.

Vihamielinen ja synergistinen ilmapiiri liittyy esitetyn viitekehysten ulottuvuuksiin. Kirchlerin et al. (2008, 214) mukaan saattaa olla vaikea tunnistaa mitään selkeää kausaalista suhdetta niiden välillä. Heidän mukaansa onkin todennäköisempää, että ne muodostavat vastavuoroisen suhteen. Heidän mukaansa synergistinen ilmapiiri ”palvelu ja asiakkaat” -lähestymistavalla voi lisätä sekä veronmaksajien luottamusta veroviranomaisia kohtaan, että veroviranomaisten valtaa, ja luottamusta lisäävät toimenpiteet voivat edistää synergististä ilmapiiriä. Heidän mukaansa viitekehystä voidaan käyttää operationaalisenä työkaluna kehittämään strategioita veroviranomaisten ja veronmaksajien kanssakäymisen parantamiseksi. Esimerkiksi veroviranomaisten tulisi heidän mukaansa pyrkiä lisäämään veronmaksajien luottamusta viestimällä ”palvelu ja asiakkaat” -asennetta.

Voitaisiin väittää, että veroviranomaisille on merkitystä ainoastaan veromyöntyvyyden tason lopputulemalla, eikä sillä, onko veromyöntyvyys vapaaehtoista vai pakotettua. Verotarkastusten kuitenkin tuodessa kustannuksia veroviranomaisille, on Kirchlerin et al. (2008, 220) mukaan hyödyllistä tarkastella eri vaihtoehtoja. ”Poliisit ja ryöstäjät” -lähestymistapa on heidän mukaansa kallis, eikä välttämättä kovin tehokas. Se saattaa olla tehokas laittoman veronkierron estämisessä, mutta ei kuitenkaan artikkelin kirjoittajien mukaan paljon suuremman ongelman, eli laillisen verosuunnittelun, rajoittamisessa. Heidän mukaansa ”palvelu ja asiakas” -lähestymistapa motivoi veronmaksajia vapaaehtoiseen veromyöntyvyyteen luottamuksen ansiosta, mikä vähentää kalliiden verotarkastusten käyttöä. Heidän mukaansa voidaan olettaa, että synergistisessä ilmapiirissä veronmaksajat näkevät heidän veronmaksunsa oikeudenmukaisena

avustuksena yhteisen hyvän hyväksi. Jos veroviranomaisten valta on oikeutettua, he kohtelevat veronmaksajia samanarvoisina kumppaneina ja omaksuvat roolikseen monimutkaisten verolakien kanssa neuvovan osapuolen. Tällöin veronmaksajat kokevat kohtelunsa reiluna ja heidän veromyöntyvyytensä paranee. Tahattomien virheiden ankarana rankaisemisen sijasta oikeiden käytäntöjen opettaminen veronmaksajille olisi tehokkaampi strategia. Artikkelin kirjoittajien mukaan tällainen ”palvelu ja asiakas” -lähestymistapa tarkoittaa, että veronmaksajien koulutus ja auttaminen parantavat veromyöntyvyyttä tehokkaammin kuin kontrolli ja kohtuuton ankaruus. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan heidän mukaansa tarkoita, että veropolitiikan tulisi olla löyhää, ja että veronmaksajat voisivat tehdä mitä haluavat ilman rangaistuksia lakien rikkomisesta.

OECD (2010, 12-14) jakaa veronmaksajien veromyöntyvyyteen vaikuttavat tekijät viiteen kategoriaan: pelotusvaikutuksiin, joita ovat esimerkiksi verotarkastukset ja mielletty kiinnijäämisen riski ja rangaistusten ankaruus, normeihin, joita ovat sekä henkilökohtaiset, että sosiaaliset normit, ja tilaisuuteen, sekä olla sääntöjä noudattava, että olla sääntöjä noudattamaton. Tilaisuuteen olla sääntöjä noudattava vaikuttaa myöntyvyyden matalat kulut ja helpot säännöt. Tilaisuutta olla sääntöjä noudattamaton tarkoittaa esimerkiksi tilaisuudet kiertää veroja. Neljäs kategoria on oikeudenmukaisuus liittyen lopputuloksiin ja menettelytapoihin ja luottamus valtioon tai veroviranomaisiin ja muihin veronmaksajiin, ja viides taloudelliset tekijät, jotka sisältävät yleisiä taloudellisia liiketoimintaan tai toimialaan ja verovelan määrään liittyviä tekijöitä. Heidän mukaansa ennen 2000-lukua veromyöntyvyyshuomio keskittyi lähinnä pelotusvaikutus- ja tilaisuuskategorioihin. 2000-luvulla normit, oikeudenmukaisuus ja luottamus ovat alkaneet saamaan enemmän huomiota, mutta pelotusvaikutus ja tilaisuus näyttävät heidän mukaansa yhä hallitsevan veromyöntyvyyden tieteellistä kirjallisuutta.

OECD:n (2010, 11-12) mukaan lisääntynyt ymmärrys veronmaksajien käyttäytymisestä on vaikuttanut veroviranomaisten veromyöntyvyysstrategioihin. Heidän mukaansa siirtyminen perinteisestä taloustieteellisestä mallista kohti käyttäytymisen ymmärtämistä voi vaikuttaa suuresti veroviranomaisten veromyöntyvyyteen suhtautumiseen.

2.2 Yritysten veromyöntyvyys

Veromyöntyvyyden tutkimus on keskittynyt lähes pelkästään yksityishenkilöihin, eikä juurikaan yrityksiin (Slemrod, 2004, 881; OECD, 2010, 12). OECD:n (2010, 12) mukaan yksityishenkilöiden veromyöntyvyyden tutkimus sisältää monia havaintoja, jotka ovat tärkeää näyttöä myös yritysnaikokulmasta. Tutkimusta voidaan kuitenkin heidän mukaansa joutua mukauttamaan, jotta se soveltuisi yritystodellisuuteen.

Suurten yritysten veromyöntyvyyden ymmärtäminen saattaa Slemrodin (2004, 881-882) mukaan vaatia erilaisen käsitteellisen viitekehityksen kuin yksi-

tyishenkilöiden veromyöntyvyyden ymmärtäminen. Hänen mukaansa on luontevaa olettaa, että riskinkarttaminen vähentää yksityishenkilöiden optimaalisen veronkierron laajuutta. Tämä oletus on hänen mukaansa uskottava myös läheisesti omistetuille pienille yrityksille, joiden omistajien omaisuus ei ole yleensä kovin hajautettua. Tällaisissa tilanteissa on selvää, että yrityksen ja sen omistajien verotustilanteet liittyvät läheisesti toisiinsa, ja niitä tulee analysoida samanaikaisesti. Hänen mukaansa tämä riskinkarttamisen oletus ei kuitenkaan vaikuta kovin pätevältä suurten, julkisesti noteerattujen yhtiöiden kohdalla, sillä osakkeenomistajilla on oletettavasti hajautetut arvopaperisalkut. Tällöin yrityksen pitäisi toimia kuin se olisi riskineutraali, vaikka sen osakkeenomistajat eivät olisi.

Julkisesti noteerattujen yritysten omistuksen ja hallinnon eriyttäminen on myös huomioonotettava asia yritysten veromyöntyvyydessä. Kun yksityishenkilön veromyöntyvyyteen näyttää vaikuttavan muutkin asiat kuin pelkkä rationaalinen hyötyjen ja kustannusten laskeminen, kuten velvollisuudentunne ja luottamus viranomaisiin, ei tätä voi kuitenkaan yleistää koskemaan myös julkisesti noteerattuja yrityksiä. Slemrodin (2004, 883) mukaan suuri osa kyseisestä käyttäytymisestä liittyy ennemminkin lailliseen verosuunnitteluun kuin laittomaan veronkiertoon. Hänen mukaansa perinteisesti verosuunnittelua ei ole pidetty eettisyyden kannalta ongelmallisena. Tämän näkemyksen mukaan yrityksen laillisten verosuunnittelumahdollisuuksien hyväksikäyttämättä jättäminen on kuin lahjoituksen antaminen valtiolle. Vaikka tällaisten lahjojen antaminen voidaan nähdä hyveellisenä toimintana, ei niiden antamatta jättäminen ole kuitenkaan eettisesti kyseenalaista. Toisenlaisiakin näkemyksiä kuitenkin on. Slemrod viittaa Yhdysvaltain valtiovarainvaliokunnan jäsenen, senaattori Charles Grassleyn ilmaisemaan mielipiteeseen yhdysvaltalaisista yrityksistä, jotka siirtävät voittoa matalamman verotuksen maihin. Vaikka voittojen maastavienti ei ole laittontaa, on se hänen mielestään moraalitonta, sillä kaikkien pitäisi työskennellä yhdessä maan hyväksi.

Slemrod (2004, 883-884) kuvailee yritysten verosuunnittelua luovaksi myöntyvyydeksi, sillä verosuunnittelun ja veronkierron raja on usein häilyvä. Hänen mukaansa yritykset asettavat heidän lakimiehensä järjestelemään yrityksen toiminnan muodon mahdollisimman suotuisaksi lain puitteissa. Luovaa myöntyvyyttä helpottaa hänen mukaansa verolakien monimutkaisuus ja avoimuus erilaisille tulkinnoille, jotka helpottavat omaksuttujen käytäntöjen etiikan järjeistämistä.

Slemrodin (2004, 884) mukaan ei tiedetä kovin paljoa siitä, miten yritysten verolakien rajojen koettelu aggressiivisuus eroaa toisistaan, ja vaikuttaisiko pyrkimykset vahvistaa niiden veromyöntyvyyden sisäistä motivaatiota yritysten käyttäytymiseen. On hänen mukaansa mahdollista, että yritysjohtajien näkemykset verojen maksamisesta kansalaisvelvollisuutena voisi vaikuttaa yritysten käyttäytymiseen, jolloin yritysten verojen välttelyllä olisi eettinen ulottuvuus, johon voisi vaikuttaa verojärjestelmän muilla kuin pelotusvaikutuskeinoilla. Osakkeenomistajien intressejä edistävän yritysjohtajan pitäisi kuitenkin kenties pyrkiä tukahduttamaan omat henkilökohtaiset näkemyksensä ja keskittyä voittojen maksimointiin.

Friedman (1970) kirjoitti New York Timesissä, että yritysjohtajilla on yrityksen omistajien työntekijöinä velvollisuus tehdä mahdollisimman paljon voittoa yhteiskunnan sääntöjen ja lakien puitteissa. Hän kuvaili yritysten osallistumista sosiaalisiin tarkoitukseen osakkeenomistajien rahojen käyttämiseksi pienentyneiden tuottojen muodossa, asiakkaiden rahojen käyttämiseksi korkeampien hintojen muodossa ja työntekijöiden rahojen käyttämiseksi pienempien palkkojen muodossa. Hän argumentoi, että päätökset sosiaalisiin aatteisiin osallistumisesta pitäisi tehdä ne yksilöt, joiden rahoja käytetään.

Slemrodin (2004, 884) mukaan Friedman ei selvästikään pyrkinyt kannustamaan yrityksiä veronkiertoon, sillä hän viittasi yhteiskunnan sääntöjen ja lakien noudattamiseen. Verosuunnitteluun hänen kirjoituksena kuitenkin liittyy siten, että hänen argumenttinsa mukaisesti kaikkien laillisten veroja minimoivien keinojen käyttämättä jättäminen olisi eräänlainen lahjoitus valtionhallinnolle. Tällaisessa mielessä osakkeenomistajat voivat siis halutessaan tehdä tällaisia lahjoituksia, mutta julkisesti noteerattujen yritysten johtajien ei pitäisi tehdä näin. Slemrod kuitenkin huomauttaa, että oletettavasti Friedmankin hyväksyisi yritysten verosuunnittelun vapaaehtoisesta hillinnästä, jos esimerkiksi sen käyttäytymistapojen julkistaminen vahingoittaisi yrityksen julkista kuvaa ja täten karkottaisi asiakkaita tai sijoittajia. Tällainen käyttäytyminen ei olisi sosiaalisen asian hyväksi tehtävä lahjoitus vaan ennemminkin investointi tuottojen ja osakekurssin nostamiseksi.

Yrityksen verosuunnittelun aggressiivisuuden tasoa huomioidessa täytyy Slemrodin (2004, 884-885) mukaan ottaa huomioon myös yritysjohtajat, eikä pelkästään yrityksen osakkeenomistajat. Hänen mukaansa pienten, läheisesti omistettujen yritysten tapauksessa on luontevaa olettaa, että yrityksen omistaja tekee päätökset yrityksen verosuunnittelusta ilman päätösvastuun delegointia. Suurten, julkisesti noteerattujen yritysten tapauksessa yrityksen omistajat eivät kuitenkaan tee veropäätöksiä suoraan, vaan päätökset tekevät heidän agenttinsa, eli yrityksen johtajat. Osakkeenomistajat voivat hyödyntää johdon palkkauksen kannustimia varmistaakseen, että yritysjohto toimii osakkeenomistajien haluamalla tavalla, esimerkiksi sitomalla palkkiot yrityksen keskimääräiseen todelliseen veroasteeseen tai yrityksen verojen jälkeiseen tulokseen.

Yritysten verosuunnittelun aggressiivisuutta on perinteisesti tutkittu suurimmilta osin julkisesti saatavilla olevan tiedon avulla. Yleisenä verosuunnittelun aggressiivisuuden mittarina on käytetty esimerkiksi yrityksen efektiivistä veroastetta, jota voidaan mitata monella tapaa. Lisäksi on käytetty yrityksen kirjanpidollisen tuloksen ja verotettavan tulon eroja, joita on mahdollisesti sopeutettu huomioiden niiden tunnetut erot, jotka eivät ole merkkejä verosuunnittelun aggressiivisuudesta. (Hanlon et al., 2005, 24.)

Slemrodin (2004, 878) mukaan yritysten veromyöntyvyyden tasoa on vaikea mitata. Hänen mukaansa sitä on kuitenkin pyritty arvioimaan tarkastelemalla Yhdysvaltain veroviranomaisen IRS:n veromyöntyvyyden mittaushjelman (Tax Compliance Measurement Program) tuloksia. Ohjelma käsitti satunnaisen veroilmoitusten joukon perusteellisia tarkasteluja 1970-luvun alusta vuoteen 1988 asti. Yritysten verokuilun arviot perustuvat hänen mukaansa lähinnä

mittausohjelman tutkimuksiin vuosilta 1977, 1980 ja 1983, ja rutiiniluonteisiin verotarkastuksiin 1980-luvun keskivaiheilta.

Hanlonin et al. (2005, 25) mukaan efektiivinen veroaste ei ole välttämättä kovin hyvä verolakien noudattamattomuuden mittari. Se ei heidän mukaansa välttämättä kuvasta yrityksen todellista verovelvollisuutta kovin hyvin, sillä se sisältää laskennallisten verojen, kuten tulevaisuudessa vähennyskelpoisten ja verotettavien erien vaikutukset. Efektiivinen veroaste ei heidän mukaansa välttämättä kuvaa yrityksen todellista verovelvollisuutta edes, vaikka siihen laskettaisiin mukaan vain sen hetkiset maksettavat verot.

Hanlon et al. (2005, 1) tutkivat yritysten veromyöntyvyyden laajuutta ja luonnetta tutkailemalla Yhdysvaltojen veroviranomaisen IRS:n verotarkastus- ja veroilmoitustilastoja. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että suurten yhtiöiden ja yksityisesti omistettujen yhtiöiden veromyöntyvyys on keskimääräistä matalampaa. Ulkomaalaisten hallitsemien yritysten veromyöntyvyys vaikutti olevan korkeampaa kuin kotimaisilla yrityksillä. Monikansallisten yritysten veromyöntyvyys oli tulosten mukaan matalampaa kuin vain yhdessä maassa toimivien. Myös bonusten osuus yritysjohtajien palkasta ja osakeoptioiden käyttäminen kannustimina korreloivat positiivisesti maksettujen verojen alijäämän kanssa. Tämä viittaisi tutkimuksen mukaan siihen, että johdon palkitseminen saattaa olla yhteydessä aggressiiviseen verojen välttelyyn. Hallintotavan ja veromyöntyvyyden välillä ei löydetty yhteyttä. Myöskään efektiivisten veroasteiden ja veromyöntyvyyden välillä ei juuri havaittu yhteyttä.

Hanlon et al. (2005, 8) kuitenkin huomauttavat, etteivät tutkimuksen aineistona olleet verotarkastuksissa havaitut alijäämät ole täydellinen veromyöntyvyyden mittari. Verolakien ollessa monimutkaisia, ei aina ole selvää mikä yrityksen verovelvollisuus on, minkä seurauksena myöskään ei aina ole selvää, milloin yritys jättää noudattamatta verolakeja. Myöskään verotarkastukset eivät aina ole täydellisiä. Joitain rikkeitä saattaa jäädä huomaamatta ja laillinen verosuunnittelu saatetaan joskus virheellisesti tulkita veronkierroksi.

Yritysten veromyöntyvyyden oikeudenmukaisuuden seuraamukset eivät ole niin selkeitä kuin luonnollisten henkilöiden tapauksessa. Verotuksen talousteorian mukaan yritysverotuksen rasituksen kohdistumisen selvittämisessä olennaista on selvittää, ketkä henkilöt tämän rasituksen loppupeleissä todellisuudessa kantavat. Verorasituksen voivat todellisuudessa kantaa esimerkiksi osakkeenomistajat, yritysjohtajat, yrityksen työntekijät tai asiakkaat. Täten ei ole tarkoituksenmukaista pohtia sitä, miten muutokset yritysten verotuksessa vaikuttavat yrityksiin, vaan miten ne todellisuudessa vaikuttavat joihinkin ryhmiin. Miten yritysten verotuksen rasitus kohdistuu eri ryhmiin, on kuitenkin hyvin kiistanalaista. (Hanlon et al., 2005, 2.)

Myös Slemrodin (2004, 877) mukaan verotuksen teoria painottaa sen tärkeyttä, että katsotaan yhtiötä pidemmälle ja jäljitetään verorasituksen kohdistus osakkeenomistajiin, työntekijöihin ja asiakkaisiin. Hänen mukaansa kattavassa tuloverojärjestelmässä yritysten tuottamaa tuloa ei olisi tarvetta verottaa eri tavalla kuin mitä tahansa muutakaan tuloa.

Hanlonin et al. (2005, 14) tutkimuksessa havaittiin, että yksityisesti omistettujen yritysten verotarkastuksissa havaittu maksettujen verojen alijäämä oli 17,1 prosenttia, joka on korkeampi kuin julkisesti noteerattujen yhtiöiden 12,5 prosenttia. Se osuus yrityksistä, joissa alijäämää havaittiin, oli kuitenkin julkisesti noteeratuissa yhtiöissä hieman korkeampi, 65 prosenttia, kuin yksityisesti omistetuissa yrityksissä, joissa osuus oli 62 prosenttia. Yksityisesti omistettujen yritysten korkeampi maksettujen verojen alijäämä selittyy artikkelin mukaan sillä, että yksityisesti omistettujen yritysten ei tarvitse raportoida toimintaansa markkinoille niin paljon kuin julkisesti noteerattujen yhtiöiden. Tällöin heidän ei tarvitse pyrkiä näyttämään tulostaan yhtä positiivisessa valossa, mikä mahdollistaa aggressiivisemmän pyrkimyksen välttää verojen maksua. Tätä tukee myös useampia tekijöitä huomioon ottava regressioanalyysi (Hanlon et al., 2005, 19).

Ulkomaalaisten hallitsemien yritysten maksettujen verojen alijäämän havaittiin olevan huomattavasti suurempi kuin kotimaisilla yrityksillä (Hanlon et al., 2005, 14). Useita tekijöitä huomioon ottavassa regressioanalyysissä ulkomalaisesti hallittujen yritysten ja maksettujen verojen alijäämän suhde oli kuitenkin negatiivinen. Artikkelin mukaan tämä tarkoittaa sitä, että ulkomaalaisten hallitsemat yritykset ovat muilta veromyöntyvyyteen vaikuttavilta ominaispiirteiltään huomattavasti erilaisia kuin kotimaiset yritykset. Otoksen ulkomaalaisten hallitsemat yritykset ovat pienempiä, useammilla yrityksillä ei ole ollenkaan maksettujen verojen alijäämää ja suuremmalla osalla ei ole ollenkaan verotettavaa tuloa. (Hanlon et al., 2005, 19.) Mills ja Newberry (2004, 91) kuitenkin huomauttavat, että globaalisti toimivilla yrityksillä on mahdollisuuksia hyväksikäyttää eri maiden eriasteisia yritysveroasteita. Ne voivat hyötyä siirtämällä verotettavia tulojaan matalamman verotuksen maihin. Millsin ja Newberryn mukaan on olemassa jonkin verran näyttöä siitä, että Yhdysvalloissa toimivat monikansalliset yritykset hyödyntävät näitä mahdollisuuksia ilmoittaessaan verotettavia tulojaan Yhdysvalloissa ja muissa valtioissa. Hanlonin et al. (2005, 19) tutkimuksessa yrityksen monikansallisuus korreloi selvästi ja positiivisesti maksettujen verojen alijäämän kanssa, myös silloin kun aineistona käytettiin vain yrityksiä, joiden verotus joka tapauksessa tarkistetaan vuosittain.

2.2.1 Yrityksen koon vaikutus veromyöntyvyyteen

Popen ja Abdul-Jabbarin (2008, 1-4) mukaan valtion sääntelystä seuraavat rasitteet, erityisesti johtamisen ja verotuksen tarpeisiin pidettävät asiakirjat, kohdistuvat epäsuhtaisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Heidän mukaansa nämä vaikeudet ovat maailmanlaajuinen ilmiö, ja samanlaisia Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Ongelmia aiheuttavat sääntelyvaatimusten ymmärtämisen puute, sääntöjen toistuvat muutokset ja korkeat kiinteät kulut.

Hanlon et al. (2005, 12) tutkivat yrityksen koon vaikutusta yritysten veromyöntyvyyteen tutkimalla Yhdysvaltojen veroviranomaisen IRS:n verotarkastus- ja veroilmoitustilastoja. He jakoivat otoksen seitsemään ryhmään yhtiöiden veroilmoituksessa ilmoittamaan varallisuuteen perustuen. Suurimmat yritykset, eli yhtiöt joiden varat olivat yli 5 miljardia dollaria, välttelivät veroja eniten. 74

prosenttilta tämän ryhmän yrityksistä löytyi alijäämää maksetuista veroista, mikä oli suurin prosenttiluku kaikista ryhmistä. Myös alijäämän prosentuaalinen määrä oli korkein suurimmilla yrityksillä, 14,6 prosenttia verrattuna muihin ryhmiin, joiden alijäämän määrä vaihteli 9,9 prosentin ja 13,4 prosentin välillä. Sama kaava oli nähtävissä myös, kun alijäämän määrä mitoitettiin myynnin perusteella.

Vielä avoimena olevissa verotarkastustapauksissa suurten yritysten laskennallinen verojen alijäämä oli taas huomattavasti pienempi kuin pienemmillä yrityksillä, 18,8 prosenttia verrattuna muiden ryhmien alijäämiin, jotka vaihtelivat 25,1 prosentin ja 46,5 prosentin välillä. Tämä johtunee artikkelin kirjoittajien mukaan siitä, että veroviranomaisten periessä maksamattomia veroja ja yrityksen pyrkiessä kiistämään asian, on yritykselle tästä koituva kustannus kiinteä. Tällöin pienet yhtiöt kiistävät vain tapaukset, jossa veroviranomaisten perimä summa on melko suuri yrityksen toiminnan kokoon nähden. (Hanlon et al., 2005, 12.)

Hanlon et al. (2005, 12) huomauttavat kuitenkin, että tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa tulisi pitää mielessä verotarkastuksen todennäköisyyden ja intensiteetin saattavan riippua yrityksen koosta. Heidän mukaansa, jos veroviranomaiset onnistuvat valitsemaan verotarkastuksen kohteeksi yrityksiä, jotka todennäköisemmin rikkovat verolakeja, ylikorostaa tutkimuksen aineisto kaikkien yritysten sääntöjen noudattamatta jättämistä.

Tutkimuksen aineistossa on kuitenkin mukana myös yhtiöitä, jotka tarkastetaan joka tapauksessa suurimmilta osin joka vuosi, jotka täten edustavat paremmin kaikkia yhtiöitä. Nämä yhtiöt ovat kuitenkin yleensä melko suuria, joten täten tutkimuksen tulokset voivat näyttää pienemmät yritykset enemmän sääntöjä rikkovina kuin ne todellisuudessa ovat verrattuna suuriin yrityksiin. Tällöin tutkimuksen päätelmä veromyöntyvyyden ja yrityksen koon suhteesta saattaa olla virheellinen. (Hanlon et al., 2005, 12-13.)

Toinen huomioonotettava asia tuloksia tarkasteltaessa on se, että verotarkastuksen intensiteetti ja siten alijäämän havaitsemisen todennäköisyys saattaa riippua yrityksen koosta, mikä saattaa vaikeuttaa yhtiön koon ja verojen alijäämän suhteen tutkimista. Verotarkastusten intensiteetti saattaa olla suurempi suuremmissa yrityksissä. Veroviranomaiset eivät myöskään usein pysty tarkastamaan monimutkaista monikansallista yritystä kokonaan, jolloin heiltä voi helpommin jäädä huomaamatta yhtiön maksamattomia veroja. (Hanlon et al., 2005, 13.)

Hanlonin et al. (2005, 13) tutkaillessa pelkästään joka tapauksessa vuosittain tarkastettavia yrityksiä, he huomasivat, että kyseisessä ryhmässä suurimpien yritysten alijäämän prosentuaalinen määrä ei ollut kaikista ryhmistä korkein, toisin kuin koko aineistossa. Suurimpien yritysten alijäämä oli 14,8 prosenttia, kun muiden ryhmien alijäämät vaihtelivat 13,4 prosentin ja 34 prosentin välillä. Hanlon et al. uskoivat tämän eron johtuvan siitä, että joka tapauksessa vuosittain tarkastettavat yritykset ovat suuria, ja muut tarkastettavat yritykset usein pienempiä.

Johtopäätöksissä Hanlon et al. (2005, 27) ehdottivat, että yritysverolakien noudattamattomuuden yhteys yrityksen kokoon on U-kirjaimen muotoinen. Heidän mukaansa vaikuttaa siltä, että erittäin pienet yritykset ja suuret yritykset noudattavat verolakeja huonommin kuin keskisuuret yritykset.

Ahmedin ja Braithwaiten (2005, 539-540) mukaan pienyritysten on havaittu tottelevan verolakeja heikosti. He tutkivat Australiassa laajaa väestöhaastattelututkimusta hyödyntäen, miten yksityisyrittäjät määrittelevät itsensä ja yrityksensä suhteessa verotusasioihin, ja eroaako heidän suhtautumisensa verotukseen muista väestönsistä. Heidän mukaansa pienyrityksillä on paljon mahdollisuuksia kiertää veroja, eikä veroviranomaisilla ole paljoa resursseja pienyritysten tarkastamiseen. Kunnollisen audit trailin puuttuessa piilotetun rahan löytäminen on hankalaa. Tutkijoiden mukaan näin voisi odottaa, että pienyritysten omistajat vähättelevät veroviranomaisten toimintaa ja mielenkiintoa heidän toimintaansa kohtaan verrattuna muihin väestönsiin, eivätkä ole niin huolissaan kiinnijäämisestä. Ahmed ja Braithwaite (2005, 548) eivät kuitenkaan löytäneet kovinkaan vahvaa näyttöä tälle hypoteesille tutkimuksessaan.

Aikaisemmissa tutkimuksissa pienyrityksiä on Ahmedin ja Braithwaiten (2005, 541-542) mukaan kuvailtu veronmaksajina lakeja totteleviksi, vastuullisiksi, eettisiksi ja verovelvoitteensa vakavasti ottaviksi, jolloin pienyrittäjien veromoraalin luulisi heidän mukaansa olevan vähintään yhtä korkeaa kuin muidenkin väestönsien. Pienyritysten omistajia on henkilökohtaisia arvoja kartoitettavissa tutkimuksissa kuvailtu kunnianhimoisiksi, kovasti töitä tekeviksi, rohkeiksi, individualistisiksi ja sosiaalista ja taloudellista statusta ja itsenäisyyttä tavoitteleviksi. Heidän on myös esitetty tavoittelevan palkintoja heidän onnistumisistaan liiketoiminnassa. Pienyrittäjien on kuitenkin myös Ahmedin ja Braithwaiten mukaan esitetty todennäköisemmin pitävän verojen maksamista heidän vapauttaan tehdä taloudellisia päätöksiä omista tuloistaan rajoittavana ja uhkaavana tekijänä, mikä korreloi positiivisesti veronkierron hyväksymisen ja matalamman veromoraalin kanssa. Täten voisi heidän mukaansa olettaa, että pienyrittäjät eivät olisi yhtä halukkaita antamaan tulojaan yhteiskunnalle niiden uudelleenjakoa varten. Tutkijat antoivat tämän vuoksi pienyrittäjien veromoraalille kaksi erilaista hypoteesia: kansalaisuuteen liittyvän veromoraalin odotettiin olevan vähintään yhtä korkeaa kuin muidenkin, mutta varallisuuden uudelleenjakamiseen liittyvän veromoraalin odotettiin olevan alhaisempaa kuin muilla väestönsillä.

Tutkimuksessaan Ahmed ja Braithwaite (2005, 548-549) eivät havainneet merkittäviä poikkeamia veronmaksurehellisyyden henkilökohtaisessa normissa tai velvollisuudentunteessa noudattaa lakia pienyrittäjien ja muiden ryhmien välillä, jolloin tutkijat määrittelivät pienyrittäjien kansalaisuuteen ja velvollisuudentunteeseen liittyvän veromoraalin olevan samansuuntainen kuin muullakin yhteisöllä. Tutkimuksen tulosten mukaan pienyrittäjien yhteisön turvallisuuteen liittyvät arvot olivat vahvemmat kuin voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen ja julkisen sektorin työntekijöillä, ja he olivat halukkaampia käyttämään verovaroja puolustukseen, poliisivoimiin ja muuhun sen kaltaiseen. Pienyrittäjien veromoraali vaikutti kuitenkin olevan voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen ja julkisen

sektorin työntekijöitä heikompi suhteessa halukkuuteen jakaa varallisuutta uudelleen sääntelyn ja sosiaalisen oikeuden hankkeiden, ja verovarojen käyttämisen koulutukseen, terveyteen, sosiaaliturvaan, oikeusapuun ja työllisyyteen, kautta. Kokonaisuudessaan pienyrittäjät olivat tutkimuksen tulosten mukaan kuitenkin yhtä kiinnostuneita oikeudenmukaisuusasioista kuin muutkin väestöryhmät.

Pienyrittäjien näkemykset Australian veroviranomaisten toiminnan oikeudenmukaisuudesta väitettiin tutkimuksen tekoaikaan olevan negatiivisia. Veroviranomaisten toiminnan pienyrittäjien kanssa ei koettu olevan sympaattista eikä yhteistyökykyistä. Pienyrittäjien esitettiin myös ilmaisevan vahvaa katkeruutta valtion verojärjestelmää kohtaan. Pienyrittäjien negatiivisia näkemyksiä ja tunteuksia veroviranomaisten toiminnan ja verojärjestelmän oikeudenmukaisuudesta esiintyi kuitenkin myös Uudessa-Seelannissa ja Euroopassa. Täten tutkijoiden hypoteesina oli, että pienyrittäjät olisivat kriittisempiä veroviranomaisten oikeudenmukaisuutta kohtaan. (Ahmed & Braithwaite, 2005, 542). Tutkimuksen tuloksissa pienyrittäjät kuitenkin arvioivat kokemuksensa veroviranomaisten oikeudenmukaisuudesta samalle tasolle muidenkin tutkimuksen ryhmien kanssa. Pienyrittäjät myös arvioivat maksavansa vähemmän veroja kuin heidän mielestään olisi oikeudenmukaista muihin australialaisiin verrattuna. (Ahmed & Braithwaite, 2005, 549.)

Tutkimuksensa johtopäätöksenä Ahmed & Braithwaite (2005, 553-554) esitivät, että pienyrittäjät ovat hyvin useilla asenteellisilla muuttujilla hyvin samankaltaisia kuin muutkin veronmaksajat. Heidän mukaansa pienyrittäjät tunnustivat muita todennäköisemmin kiertävänsä veroja, ja heitä kiinnosti veronkierto ja verosuunnittelu muita enemmän. He olivat todennäköisemmin kohdanneet ristiriitoja veroviranomaisten kanssa, ja he myönsivät maksavansa vähemmän veroja kuin heidän mielestään olisi reilua. Tutkijoiden mukaan näiden tulosten perusteella vaikuttaisi siltä, että tutkimuksen aikaan pienyrittäjät eivät olisi suuremmin kärsineet veroviranomaisten toiminnasta, ainakaan tuloverotuksen tapauksessa. Tulokset pienyrittäjien vahvasta velvollisuudentunteesta noudattaa lakia ja siten maksaa veroja olivat heidän mukaansa yhteneväisiä aikaisempien tutkimusten kanssa. Aikaisemman tutkimuksen kanssa yhteneväistä oli heidän mukaansa myös havainnot siitä, että pienyrittäjien veromoraali puhuttaessa verojen maksamisesta sosiaalisena velvoitteena oli keskimääräistä heikompi. Ahmedin ja Braithwaiten mukaan pienyrittäjät kannattavat enemmän valtiota, joka ei sekaannu taloudelliseen ja sosiaaliseen järjestykseen, ja he arvostavat enemmän itsenäisyyttä ja omavaraisuutta.

Evans, Carlon ja Massey (2005, 288) tutkivat pienten ja keskisuurten yritysten kirjanpitoikäntöjen ja veromyöntyvyyteen liittyvien ongelmien välistä yhteyttä. He tulivat siihen johtopäätökseen, että niiden välillä on jonkin verran yhteyksiä, mutta yhteydet eivät ole niin suoraviivaisia tai vahvoja kuin he olettivat. Heidän mukaansa mielikuvien ja todellisuuden välillä on ristiriitaa asiassa. Kaikilla tutkimuksen ryhmillä, eli pk-yritysten omistajilla ja johtajilla, veroasiantuntijoilla ja verotarkastajilla, vaikutti olevan käsitys, että pk-yritysten heikoilla kirjanpitoikäntöillä ja veromyöntyvyysongelmilla on suora yhteys. Tutkimuksen

mukaan kuitenkin heikot kirjanpitokäytännöt eivät välttämättä johda heikompiin verotarkastustuloksiin, korkeampiin veromyöntyvyyden kuluihin tai likvideetti- ja kassavirtaongelmiin.

3 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkielma tehdään kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Eskola ja Suoranta (1998, 13-16) ovat hahmotelleet laadullisiin tutkimuksiin liittyviä tunnusmerkkejä. Ensimmäinen laadullisten tutkimusten tunnusmerkki on aineistonkeruumenetelmä. Heidän mukaansa laadullinen aineisto on tekstiä, joka voi olla syntynyt tutkijasta riippuen, kuten haastattelut ja havainnoinnit, tai tutkijasta riippumatta, kuten henkilökohtaiset päiväkirjat. Tutkittavien näkökulma on laadullisten tutkimusten toinen tunnusmerkki. Eskolan ja Suorannan mukaan pyrkimyksestä tavoittaa tutkittavien oma näkökulma voidaan puhua silloin, kun tutkittava ilmiö pyritään säilyttämään sellaisena kuin se on, ilman tutkimustilanteen manipulointia. Heidän mukaansa laadullisissa tutkimuksissa keskitytään usein melko pieneen määrään tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Näin ollen aineiston tieteellisyyden kriteeri onkin sen laatu eikä määrä. Eskolan ja Suorannan mukaan laadullisissa tutkimuksissa otanta on lähes aina näyte eikä otos, kuten tilastollisissa otantamenetelmissä. Yksi laadullisten tutkimusten tunnusmerkeistä on aineistolähtöinen analyysi. Pelkistetyimmillään aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien, jolloin tutkimusta voidaan lähestyä ilman ennakoasettamuksia. Aineisto on laadullisissa tutkimuksissa tärkeää rajata siten, että sen analysointi on järkevää ja mielekästä. Tutkijalla on aina tutkimukseen liittyviä ennako-odotuksia omiin kokemuksiin ja näkemyksiin perustuen, mutta laadullisissa tutkimuksissa näistä ei muodosteta tutkimuksellisia toimenpiteitä rajaavia asetelmia. Laadullisissa tutkimuksissa tutkijalla ei siis ole lukkoonlyötyjä hypoteeseja tutkimuksen kohteesta tai tuloksista.

Aineiston hankintamenetelmänä tutkimuksessa käytetään puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta haastateltavat saavat vastata vapaasti ilman ennalta määrättyjä vastausvaihtoehtoja (Eskola & Suoranta (1998, 64). Tutkielmassa halutaan antaa haastateltaville mahdollisuus esittää omia näkemyksiään vapaasti, sekä saada perusteluita esitetyille näkemyksille ja mielipiteille. Haastatteluissa saatetaan saada erisuuntaisia vastauksia, jolloin mahdollisuudesta pyytää selvennystä saatuihin vastauksiin on hyötyä. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 35) mukaan nämä ominaisuudet ovat haastattelumenetelmän etuja.

Tutkielman aineistona on kolmen tilitoimistoyrittäjän ja yhden Verohallinnon työntekijän kanssa käydyt haastattelut. Otantaa ei ollut käytännössä mahdollista kerätä satunnaisena, vaan otin yhteyttä useaan Tampereella toimivaan tilitoimistoon, joista kolmesta suostuttiin haastatteluun. Lisäksi otin yhteyttä Verohallintoon ja pyysin mahdollisuutta saada haastatteluita. Sain yhden henkilön yhteystiedot, jonka epäiltiin tuntevan aihe hyvin, ja sovin hänen kanssaan haastattelun.

Pk-yritysten näkökulman kartoittamiseksi haastateltiin tilitoimistoyrittäjiä, koska heillä on asiakkaina useita pk-yrityksiä, minkä vuoksi uskon heidän osaa-

van arvioida aihetta melko kattavasti pk-yritysten näkökulmasta. Myös esimerkiksi verosuunnitteluun liittyvät kysymykset voisivat olla suoraan yrittäjiltä kysyttynä arkaluontoisia, eivätkä välttämättä tuottaisi rehellisiä vastauksia edes nimettömänä. Uskon tilitoimistoyrittäjien pystyvän vastaamaan nimettöminä ja asiakkaitaan yksilöimättä rehellisemmin arkaluontoisiin kysymyksiin. Verohallinnon työntekijää haastateltiin, jotta aiheeseen saadaan myös veroviranomaisten näkökulma. Haastateltu Verohallinnon työntekijä ei varsinaisesti virallisesti edustanut vastauksillaan Verohallintoa, mutta kokeneena johtajatasen henkilönä, joka on työskennellyt aihepiirin parissa, voidaan hänen näkemystensä olettaa olevan kohtalaisen hyvin linjassa veroviranomaisten yleisten näkemysten kanssa.

Haastatteluista kolme pidettiin kasvotusten, haastattelut äänittäen. Yhden tilitoimistoyrittäjän aikatauluhaasteiden takia yksi haastattelu pidettiin sähköpostihaastatteluna lähettämällä kysymykset haastateltavalle, jonka jälkeen haastateltava lähetti sähköpostilla vastauksensa kuhunkin kysymykseen. Muista haastatteluista poiketen hän siis pystyi näkemään kaikki kysymykset ennen vastaamista. Kysymysrunko oli kuitenkin muodostettu niin, että kysymysten järjestyksellä ei ollut väliä, joten en usko kyseisen henkilön vastausten juuri poikenneen siitä, mitä hän olisi kasvotusten vastannut. Pääkysymyksiä oli 18 ja kaikki tarkentavat kysymykset mukaan lukien kysymyksiä oli yhteensä 35. Haastattelut pidettiin marras- ja joulukuussa 2017.

Tutkielman aineiston analysointimenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Se on tekstianalyysia, jossa pyritään löytämään tekstin merkityksiä. Aineisto pyritään järjestämään sellaiseen tiiviiseen ja selkeään muotoon, ettei sen sisältämä informaatio katoa. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan informaatioarvoa lisäävää selkeää, mielekästä ja yhtenäistä informaatiota. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset osat pois, ryhmitellään luokiksi aineistosta löydetty samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavat käsitteet ja lopuksi erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Näin saadaan käsitteitä yhdistelemällä vastaus tutkimustehdävään. Empiirisestä aineistosta päästään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta asiasta tulkinnan ja päättelyn kautta. Tutkija pyrkii analysoidessaan ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan, ja johtopäätöksiä tehdessään ymmärtämään, mitä asiat merkitsevät tutkittaville. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 103-113.) Uskon aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla saatavan aineiston selkeään ja tiiviiseen muotoon, jolloin tutkimuskysymyksiin vastaaminen on mielekästä.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 Pk-yritysten suhtautuminen verotukseen

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on melko hyvällä tasolla. Haastateltava A arvioi sen olevan tasolla 6/10. Haastateltava B:n mielestä suomalaiset pk-yritykset suhtautuvat nykyään aika lailla realistisesti ja järkevästi veroihin ja veronmaksuun. Hänen mukaansa suhtautuminen on aika asiallista ja hyvää verrattuna siihen, mitä se on joskus historiassa ollut. Haastateltava C:n mukaan veromyöntyvyys on hyvällä tasolla. Hänen mukaansa yrittäjien suusta kuulee paljon valitusta veroista, mutta puheet eivät kuitenkaan ole kovin totisia tai vihaisia. C uskoo, että suurin osa yrittäjistä on kuitenkin sitä mieltä, että verojen kerääminen on hyvä asia. Myös Verohallinnon edustajan, haastateltava D:n mielestä pk-yritysten veromyöntyvyys on hyvällä tasolla. Hänen mukaansa valtaosa pk-yrittäjistä hoitaa veroasiansa hyvin, ja on olemassa vain muutaman prosentin porukka, joka ei noudata verolakeja ja sääntöjä.

Haastateltavat A ja B eivät koe, että pk-yritykset pyrkisivät välttelemään veroja. Haastateltava D:nkään mukaan valtaosa pk-yrittäjistä ei pyri välttelemään veroja. Haastateltava C:n mukaan todella moni pienyrittäjä haluaa ”kääntää kaikki kivet” ja löytää mahdollisimman paljon vähennyksiä. Hänen mukaansa osa yrittäjistä pyrkii välillä vähentämään henkilökohtaisen kulutuksen kuluja yrityksen kirjanpidossa. Pk-yritysten verojen välttely on hänen mielestään ajoittain melko aggressiivista, koska yrittäjät eivät hänen mukaansa välttämättä ymmärrä pienten tulojen piilottelun tai henkilökohtaisten kulujen kirjaamisen seuraamuksia.

Kysyttäessä haastateltavilta kokevatko he pk-yritysten verojen välttelyn olevan aggressiivisempaa tai vähemmän aggressiivista kuin suurten yritysten, näkemyksissä esiintyi hajontaa. Haastateltava A:n mielestä suuremmissa yrityksissä ollaan tietoisempia verojen maksusta ja sitä kautta tavallaan myönteisempiäkin asialle. Haastateltava B:n mielestä taas pk-yritysten verojen välttely on ilman muuta vähemmän aggressiivista kuin suurten yritysten. Hänen mukaansa pk-yrityksillä ei ole käytössään sellaisia menetelmiä verotettavan tulon järjestykseen kuin suurilla yrityksillä. Haastateltava C muotoili asian niin, että suurten yritysten verojen välttely on paljon suunnitelmallisempaa ja paremmin totetetua kuin pienten, joten pienten yritysten verojen välttely näyttää aggressiivisemalta. Haastateltava D taas vastasi kysymykseen näin:

”No se on erilaista. Pk-yritykset ei varmaan tee niin paljon sitä niin kutsuttua aggressiivista verosuunnittelua, vaan se liittyy pk-yrityksissä, jotka on monesti omistajayritysvetoisia Suomessa aika pitkälle, niin niissä se liittyy niihin rajanvetoihin sen yhtiön ja omien varojen sekaantumisen suhteen. Siellä ei ehkä tehdä sitä, jos käytetään termiä aggressiivinen verosuunnittelu, niin paljon. Se mun mielestä soveltuu paremmin noihin isompiin yrityksiin ja kansainvälisiin tilanteisiin. Mutta kyllä sielläkin sitä varmasti tehdään jossakin mittakaavassa.”

Kysyttäessä miten haastateltavat kokevat pk-yritysten suhtautuvan verojen maksamiseen, esim. maksavatko ne veroja mielellään tai näkevätkö ne verotuksen niiden toimintaa haittaavana tekijänä, tilitoimistoyrittäjät eli haastateltavat A-C kokivat pk-yritysten suhtautumisen hieman negatiivisempaan kuin Verohallinnon edustaja, haastateltava D. C:n mukaan osa yrittäjistä ei ole yhtään kiinnostuneita hoitamaan verojen maksua, mutta suurin osa kuitenkin silti maksaa verot vaikka niiden maksaminen tekisi taloudellisesti tiukkaa. Hänen mukaansa verot tuntuvat yrittäjistä epämukavilta, ja uskoo, ettei kovin moni yrittäjä osaa muistuttaa itseään siitä, mitä hyvää maksetuilla veroilla saadaan aikaan. B:n mukaan ei voi sanoa, että kukaan varsinaisesti mielellään maksaisi veroja, mutta sen jälkeen, kun pk-yrittäjän yritysmuoto, yritys rakenne ja yritystulon ja henkilökoh- taisen tulon kokonaistilanne on optimoitu, yrittäjä maksaa veroja ihan mielellään, kun tietää että toimitaan järkevimmällä menettelytavalla. A:n mukaan suhtautu- minen riippuu yhtiömuodosta. Hänen mukaansa henkilöyhtiöissä ja toimi- nimissä suhtautuminen on negatiivisempaa, koska verotuksen progressio koe- taan ankarampana, mutta osakeyhtiöissä suhtautuminen on jo selvästi positiivi- sempaa. D taas uskoo, että suurempi osa pk-yrittäjistä maksaa veroja ihan mie- lellään, koska he kokevat saavansa verorahoille vastinetta, esimerkiksi turvalli- sen maaston yrittää.

Tilitoimistoyrittäjien vastauksissa kysymykseen miten pk-yritykset suhtau- tuvat veroviranomaisiin korostui se, että yrittäjät eivät nykyään juuri kohtaa ve- roviranomaisia. Haastateltava A totesi, että jos yritys menestyy, niin voidaan elää kuin veroviranomaisia ei olisi olemassakaan. Jos taas yritykselle tulee hanka- luuksia niin veroviranomaisen kanssa keskustellaan enemmän, jolloin suhtautu- minenkin voi olla erilaista. Haastateltava C:n mukaan yrittäjät pelkäävät edel- leen ”verokarhua”, mutta hänen mukaansa pelot perustuvat hyvin pitkälti kuul- tuihin tarinoihin tai siihen, ettei tiedetä mitä tulee tapahtumaan. Haastateltava D kertoi nojaten omiin kokemuksiinsa verotarkastajana toimimisesta, että vaikka verotarkastukset tulevat yllättäen eikä kukaan verovelvollinen halua niitä kokea, on kohtelu, käytös ja suhtautuminen veroviranomaisiin ollut pääsääntöisesti erit- täin positiivista.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että veroviranomaisten suhtautuminen pk- yrityksiin on hyvää ja parantunut viime vuosikymmeninä. Haastateltava C ku- vaili asiaa näin:

”Itse olen sitä mieltä, että verottaja toimii nykyään tosi fiksusti yritysten ja tilitoimis- tojen suuntaan Suomessa. Koen, että verotarkastuksien lähtökohta on ennemminkin oikaista virheellisiä käsitteilyitä kuin yrittää saada yritystä kiinni rikoksista ja veron- kierrosta. Omiin kokemuksiin pohjautuen verottaja käsittelee pk-yrityksiä erittäin fiksusti eikä ole liian ankara.”

Myös B mainitsee, että verotarkastuksissa veroviranomaiset pyrkivät nyky- ään neuvomaan ja antamaan ohjeita. Hänen mukaansa aikaisemmin verotarkas- tukset ovat olleet hyvin erilaisia. Epärehellisiä yrityksiä kohtaan veroviranomai- set ovat hänen mukaansa aggressiivisia. D näkee, että veroviranomaiset suhtau- tuvat pk-yrityksiin positiivisesti. Hänen mukaansa Verohallinto panostaa nyky- ään yhä enemmän siihen, että yritetään palvella yrityksiä ja keksiä ratkaisuja, että

verojen maksaminen olisi mahdollisimman helppoa. Yrityksiin kohdistettava valvonta pyritään hänen mukaansa hoitamaan neutraalisti, mutta positiivisella sykkeellä.

Suomalaisten pk-yritysten veronmaksumoraalin haastateltavat näkevät melko hyvänä. Haastateltava C:n mukaan veronmaksumoraali on korkea, jos vertaa ulkomaihin. Hänen mukaansa hyvin vähän kuulee, että joku olisi harjoittanut harmaata taloutta, eikä moni halua hänen mukaansa olla sellaisessa mukana. D näkee moraalın pääsääntöisesti hyvänä ja A kohtalaisen hyvänä. Haastateltava B kuvailee suomalaisten pk-yritysten veronmaksumoraalia näin:

”No kyllä mä sitä pidän kohtuu hyvänä. Kyllä se pk-yrittäjä tänä päivänä tietää minkä tähden veroja maksetaan. Ja se vastapainoksi haluaa, että hänen yritystoiminnalleen on asianmukaiset edellytykset olemassa, infrastruktuuri. Tulee sähköä, tiet on kunnossa, kuljetukset pelaa, logistiikka toimii. Kyllä se tietää minkä tähden niitä veroja maksetaan tässä yhteiskunnassa. Kyllä mä pidän sitä aika korkeana moraalina kyllä.”

Kysyttäessä miten haastateltavat kokevat pk-yritysten yrittäjien suhtautuvan verotuksen kautta tapahtuvaan varallisuuden uudelleenjakoon, haastateltava A kertoi yrittäjien olevan aika kriittisiä sen suhteen mihin julkisia varoja käytetään, ja hänen kuulevan melko kärkeviä puheenvuoroja asiakkailtaan. C:n mukaan suhtautuminen on todella kielteistä, kun puhutaan sosiaalityöllä tarkoituksellisesti elävistä ihmisistä, mutta paljon positiivisempaa kun aletaan puhua koulutuksesta ja terveydenhuollosta. Haastateltava B sanoi pk-yrittäjiä närästävän sen, että suuryritysten omistajat nostavat todella kevyellä verotuksella suuria osinkoja, ja pk-yrittäjien olevan sitä mieltä, että heidän pitäisi saada kevyemmin verotettua tuloa yrityksistä ulos kuin nykyään. D uskoi yrittäjien toivovan, että heidän verotuksensa taso olisi hieman nykyistä matalampi, sillä he ottavat riskiä yrittämällä ja työllistävät muita.

4.2 Verotuksen oikeudenmukaisuus

Vastaukset kysymykseen kuinka kiinnostuneita haastateltavat kokevat pk-yrittäjien olevan verotuksen oikeudenmukaisuusasioista vaihtelivat laidasta laitaan. Haastateltava A:n mukaan pk-yrittäjät ovat kiinnostuneita lähestulkoon poikkeuksetta. B:n mukaan yrittäjät seuraavat oikeudenmukaisuusasioita aika tarkkaan, mutta kuitenkin vain niiltä osin kuin se heitä itseään koskee. C:n mukaan taas pk-yrittäjät eivät ole kiinnostuneita verotuksen oikeudenmukaisuusasioista, vaan keskittyvät enemmänkin liiketoimintansa pyörittämiseen ja maksavat veroja sitten sen mukaan mitä tilitoimistosta kerrotaan. D taas uskoi, että he varmaankin ovat kiinnostuneita, ja lisäsi, että kaikkein pienimmät yrittäjät eivät välttämättä mieti verotusta ja sen oikeudenmukaisuutta kovin paljoa, vaan keskittyvät liiketoimintaan. Hän uskoo verotuksen nousevan suurempaan rooliin, kun liiketoimintaan alkaa tulla tuloksellisuutta.

Haastateltava A uskoo sen, kuinka oikeudenmukaisena pk-yritykset pitävät niiden verotuksen tasoa, riippuvan yhtiömuodosta. Hänen mukaansa henkilöyhtiöissä oikeudenmukaisuuden kokemus on huomattavasti pienempi kuin osakeyhtiöissä. C:n mukaan progressiivisuudesta huolimatta pienet ja huonommin tienaavat näkevät verojen keräämisen ehkä suurempana pahana kuin vähän paremmin pärjäävät, mikä on hänestä tietyllä tapaa nurinkurista. B:n mukaan pk-yritykset eivät tällä hetkellä pidä heidän verotuksensa tasoa oikeudenmukaisena. Hän perustelee asiaa näin:

”Kyllä kai pk-yrittäjä kokee sen kyllä varmaankin niin, että se ei ole oikeudenmukainen tällä hetkellä, siinä mielessä justin, että pk-sektoria verotetaan edelleen aika kovalla kädellä. Vaikka yhteisöverokanta on 20, mutta mitä se hyödyttää pk-yrittäjää? Jos ajatellaan pörssiyhtiö, se toimii kahdenkymmenen verokannalla ihan ok, mutta sen pk-yrittäjän kuitenkin täytyy saada se elanto sille omalle perheelle. Sen täytyy tavalla tai toisella ottaa se siitä pk-yrityksestä se tulo, niin ei se lämmitä sitä vielä, että hänellä on pieni osakeyhtiö, jossa tulo tulee kahdenkymmenen prosentin kevyellä verokannalla sinne yhtiöön, kun hän ei saa sitä pois sieltä muuta kuin palkkana tai osinkona, ja hyvin pienen siivun sillä kevyesti verotetulla osingolla. Jos enemmän nostaa niin se on ansiotuloverotuksessa se osinko. Se närästää. Siinä on se epäoikeudenmukaisuus.”

Haastateltava D uskoo, että pk-yrittäjät toivoisivat ja haluaisivat heidän verotuksensa tason olevan vähän nykyistä matalampi. Hän perustelee asiaa samankaltaisesti kuin B:

”Varmaan yhteisöverohan meillä on sinänsä yrityksissä, kun se on se 20, niin se on ihan kilpailukykyinen, mutta varmasti sitten se kokonaisverotus silloin kun ne yrittäjät itsekkin ottaa vielä ulos sen, niin he toivois että se olis matalampi. Koska kaikilla ei oo mahdollisuutta, vaikka siinä on sitä verosuunnittelumahdollisuutta kyllä siinä, jos pystyy sitä nettovarallisuutta sinne keräämään, mutta se ei kaikilla, monillakaan aloilla ja monissakaan pk-yrityksissä ole mahdollista säästölipastaa sitä sinne, vaan sitä tarvitaan ihan omaan elantoon. Niin sillonhan se verotus nousee melko korkeeks, jos siellä on kohtuullisen hyviä summia, joita osinkoina ja palkkatuloina nostaa.”

Haastateltavat uskovat pk-yritysten pitävän Verohallinnon toimintatapoja melko oikeudenmukaisina. Haastateltava A:n mukaan yrittäjät jonkin verran protestoivat ja väittävät heitä kohdeltavan epäoikeudenmukaisesti, mutta hänen mukaansa kyse on enemmänkin ahdistuksen purkamisesta, ja suurimman osan yrittäjistä ymmärtävän, että Verohallinto toimii tiettyjen perusteiden mukaan. B:n mukaan pk-yrittäjät periaatteessa luottavat Verohallintoon ja C:n mukaan yrittäjät lähtökohtaisesti hyväksyvät Verohallinnon toimintatavat. Verohallinnon edustaja, haastateltava D uskoo pk-yritysten pitävän Verohallinnon toimintatapoja pääsääntöisesti oikeudenmukaisina. Hän uskoo Verohallinnon parantaneen imagoaan yrittäjien suuntaan viimeisen 15 vuoden aikana. Pienen osan yrittäjistä hän uskoo kuitenkin näkevän Verohallinnon toimivan aggressiivisesti.

4.3 Valtion sääntelyn, kirjanpitokäytäntöjen ja verotarkastusten vaikutus veromyöntyvyyteen

Kysyttäessä kokevatko haastateltavat pk-yritysten kohtaavan valtion sääntelystä johtuvia rasitteita, jotka vaikuttavat niiden kykyyn tai halukkuuteen maksaa veroja haastateltava B oli sitä mieltä, että kokevat. Hänen mukaansa kaikki se työ mitä verovirkailijat ovat aiemmin tehneet on pikkuhiljaa sälytetty yrittäjille. Hänen mukaansa pk-yrittäjillä on mennyt vähän pää pyörälle, kun Verohallinnon järjestelmiä on uusittu. Hänen mukaansa koetaan myös, että verotus työllistää yrittäjää ihan liikaa. A:n mukaan asia riippuu toimialasta. Hänen mukaansa tällä hetkellä muilla aloilla pärjätään ja selviydytään, mutta rakennusosalalla on hänen mukaansa todella vaikeat raportointivelvollisuudet. Haastateltava D:n mielestä Suomen verojärjestelmää saisi yksinkertaistaa paljonkin, jotta olisi helpompi siirtyä yrittäjäksi ja yrittää. Hänen mukaansa yrittäjä joutuu käymään läpi aikamoisen pykäläviidakon, että pääsee aloittamaan yrittämisen. Hän uskoo, että jos verojen maksaminen olisi yksinkertaista ja helppoa, voisi se vaikuttaa yritysten kykyyn ja halukkuuteen maksaa veroja. Vastaavasti haastateltava C ei koe pk-yritysten kohtaavan valtion sääntelystä johtuvia rasitteita. Hänen mukaansa julkisessa keskustelussa on menty jatkuvasti "pienet edellä" -periaatteella ja paljon hyvää on hänen mukaansa tehty pienyrittäjien eteen. A:n, B:n ja D:n mukaan valtion sääntelystä johtuvat rasitteet ovat erilaisia pk-yrityksille ja suurille yrityksille, koska suurilla yrityksillä on varaa erillisiin talousalan ammattilaisiin auttamaan heitä. Kaikkien heidän mukaansa pk-yrittäjät voivat kuitenkin paikata tilannetta tilitoimistojen avulla.

Haastattelujen perusteella pk-yritysten kirjanpitokäytännöt ovat vahvoja, jos käytetään tilitoimistoa apuna. Jos kirjanpito pyritään hoitamaan itse, kirjanpitokäytännöt vaikuttavat olevan heikompia. Haastateltava A:n mukaan kirjanpito pyritään tilitoimistoissa hoitamaan niin ammattimaisesti kuin mahdollista. Itsenäisesti kirjanpitonsa hoitavien yritysten käytäntöjä hän ei osannut arvioida. Kokonaisuutena hän uskoi pk-yritysten kirjanpitokäytäntöjen olevan suhteellisen hyvällä tasolla. B:n mukaan kirjanpito hoidetaan tilitoimistoissa hyvin, mutta hän ei ollut varma riittääkö yrittäjän osaaminen, jos hän yrittää itse hoitaa kirjanpitonsa. C:n mukaan asia vaihtelee hyvin paljon yrittäjän mukaan. D:n mukaan valtaosalla pk-yrityksistä on hyvä kirjanpitotoimisto, jolloin kirjanpito on yleensä kunnossa. Jos taas yrittäjä pyrkii itse hoitamaan kirjanpitonsa yrittämisen lomassa, kirjanpito ei hänen mukaansa yleensä ole kunnossa.

Kysyttäessä uskovatko haastateltavat pk-yritysten kirjanpitokäytännöillä olevan vaikutusta niiden verojen maksamiseen, vastaukset olivat vaihtelevia. Haastateltava B vastasi, että kirjanpidollisilla ratkaisuilla ei ole nykypäivänä enää niin paljoa tekemistä verosuunnittelun kanssa kuin ennen. Hänen mukaansa kirjanpitolainsäädäntö on melko yksiselitteinen ja melko pitkälti yhteneväinen verolakien kanssa. A totesi, että siinä mielessä on, että hän pyrkii viestimään tilitoimiston asiakkaille, että menestyvät yritykset maksavat veroja. C:n

mielestä asialla on vaikutusta siinä mielessä, että asiansa paremmin hoitavat yrittäjät hoitavat myös veronsa nopeammin. D uskoo kirjanpitokäytännöllä olevan varmaan hyvinkin paljon vaikutusta yrityksen verojen maksamiseen, koska hänen mukaansa hyvä kirjanpitäjä tuntee melko hyvin myös verolainsäädännön ja osaa ohjeistaa veroasioiden kanssa.

Haastateltavat A ja B eivät osanneet arvioida keskittykö Verohallinto verotarkastuksissaan enemmän tai vähemmän pk-yrityksiin verrattuna suuriin yrityksiin. B kuitenkin lisäsi, että hänen mielestään pk-yritysten verotarkastukset ovat vähentyneet huomattavasti. C uskoi, että verotarkastukset keskittyvät enemmän yrityksiin, joista on mahdollisuus saada isompia verotuloja. Hänen mukaansa pk-yrittäjät eivät oikein tiedä näistä asioista, mutta kokeneet yrittäjät voivat kuvitella, ettei verotarkastus tule heihin kohdistumaan, kun niin ei ole tapahtunut 30 vuoteen. Haastateltava D kertoi, että prosentuaalisesti tarkastetaan suurista yrityksistä isompi osa, mutta määrällisesti tarkastetaan enemmän pk-yrityksiä. Harmaan talouden tarkastukset tehdään kuitenkin hänen mukaansa keskimäärin enemmän pienempiin yrityksiin. Haastateltavista B ja C eivät usko, että verotarkastuksilla on vaikutusta pk-yritysten veromyöntyvyyteen. A:n mukaan taas verotarkastukset voivat vaikuttaa myöntyvyyteen vain positiivisesti, sillä niillä osoitetaan, että Verohallinto kuitenkin valvoo yrityksiä, eikä yrityksille pääse muodostumaan mielikuvaa, ettei kukaan seuraisi heitä. D:n mukaan suuri osa yrityksistä hoitaisi asiansa oikein ilman mitään valvontaakin, mutta on kuitenkin olemassa yhtiöitä, joihin valvonnan olemassaolo vaikuttaa.

4.4 Perinteinen taloustieteellinen näkökulma veromyöntyvyyteen

Haastateltavat olivat yksimielisiä siinä, että on hyvin harvinaista, että pk-yritykset suhtautuisivat verotukseen laskemalla kannattaako niiden pyrkiä kiertämään veroja punniten kiinnijäämisen todennäköisyyttä ja veronkierrosta saatavaa hyötyä. Kaikki kuitenkin uskoivat, että tätä voi pienissä määrin tapahtua. A epäili, että tätä saattaisi tapahtua pienissä perhey yrityksissä, jossa asiat hoidetaan ilman tilitoimistoa. B uskoi, että jotkut varmasti suhtautuvat näin, koska rikollisia on joka paikassa. C:llä tuli mieleen 5 vuoden työuralta vain pari tapausta ja niissäkin oli kyse pienistä veroriskeistä. D:n mukaan on olemassa tietty muutaman prosentin porukka, joka ei aio toimia millään tavalla oikein, oli valvontaa tai ei.

4.5 Verohallinnon pyrkimykset vaikuttaa pk-yritysten veromyöntyvyyteen

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että Verohallinto pyrkii vaikuttamaan yritysten veromyöntyvyyteen. Haastateltava B tosin uskoi, että vaikuttamisen taustalla ovat ennemminkin muut päättäjät, kuten hallitus ja eduskunta. Esimerkiksi vaikuttamisesta hän mainitsi piiloverotuksen. Hänen mielestään esimerkiksi työeläkemaksut ovat käytännössä veroa, jolle on vain annettu harhaanjohtava nimi. A:n mukaan esimerkki vaikuttamisesta on se, että veroilmoitusrutiinit helpottuvat helpottumistansa. Hänen mukaansa toimintojen helpottuminen parantaa pakostikin veromyöntyvyyttä ja asennoitumista veroviranomaisia kohtaan. Hän mainitsi uskovansa myös poliittisen päätöksenteon vaikuttavan yritysten veromyöntyvyyteen. C:n mielestä Verohallinto pyrkii vaikuttamaan veromyöntyvyyteen tekemällä asiat mahdollisimman helpoksi itselleen ja yrityksille omalla toiminnallaan, paremmalla asiakaspalvelulla ja asioiden selkeydellä. Verohallinnon edustaja, haastateltava D vastasi kysymykseen siitä, pyrkiikö Verohallinto vaikuttamaan yritysten veromyöntyvyyteen, näin:

”Joo. Se on meillä iso teema. Eli kun me on yhä enemmän alettu ajatteleen sitä, että vaikka meillä on ihan yhtä suuret valvonnalliset resurssit kun ennenkin, niin nähdään yhä enemmän se, että se yritysten oma veromyönteisyys on isossa roolissa. Että Verohallinto omia hyviä palvelujaan tarjoamalla, ja tavallaan ehkä me ollaan vähän aktivoiduttu siinä, että nostettu tätä veromyöntyvyyttä esiin. Vähän toivotetaankin, että iso osa yrityksistä haluaa maksaa veronsa oikein, maksa sinäkin. Eli me uskotaan siihen, että tavallaan kun siinä on sitten se valvontaelementti olemassa, eli me halutaan säilyttää sekin. Että hyvät palvelut on se pääasia, joustavasti yritykset vois toimia, jos he haluaa toimia oikein, mutta että he tietää että on se valvonta, joka voi sitten kohdistua jos ei ole veronmaksuyönteinen. Kyllä mä ainakin itse uskoisin, että se koostuu näistä elementeistä. Niistä hyvistä palveluista ja muista, ja sitten siitä valvonnan kuitenkin olemassaolosta.”

Haastateltava C näkee, että Verohallinnon veromyöntyvyyteen vaikuttaminen on melko samankaltaista yrityksille ja yksityishenkilöille. Hän uskoo, että yrityksille järjestetään enemmän tiedotustilaisuuksia ja muuta sellaista, mutta muuten hän ei näe suurta eroa. A taas uskoo vaikutuskeinojen olevan erilaisia yrityksille ja yksityishenkilöille. Myös D:n mukaan vaikutuskeinot ovat erilaisia. Hänen mukaansa Verohallinto panostaa enemmän sinne missä volyymit ovat isot. Yrityksiin ollaan valmiita panostamaan enemmän kuin yksityishenkilöihin, koska siellä on esimerkiksi kaikki palkansaajat töissä. Myös valvonnallisesti voidaan hänen mukaansa ajatella, että verotarkastuksetkin kohdistuvat lähes täysin yrityksiin.

Tilitoimistoyrittäjät eivät usko Verohallinnon veromyöntyvyyden vaikuttamiskeinojen olevan erilaisia pk-yrityksille ja suurille yrityksille. Haastateltava D:n mukaan vaikutuskeinot ovat hieman erilaisia, sillä suuria yrityksiä varten Verohallinnolla on Konserniverokeskus, jossa kumppanuus isojen veronmaksajien kanssa on hänen mukaansa viety melko syvällisellekin tasolle. Pieniä yrityksiä on hänen mukaansa niin paljon, että niille Verohallinto ei pysty tarjoamaan samaa.

Kysyttäessä miten Verohallinnon veromyöntyvyyden vaikuttamiskeinot ovat muuttuneet ajan saatossa, tilitoimistoyrittäjät olivat sitä mieltä, että asiat ovat helpottuneet selvästi. Haastateltava B:n mukaan Verohallinnon suhtautuminen on muuttunut siitä mitä se oli 20-30 vuotta sitten. C:n mielestä Verohallinnon asiakaspalvelu on parantunut huomattavasti ja esimerkiksi vastauspankin myötä on pystytty herättämään enemmän keskustelua veroasioista kuin aikana, jolloin hänen mukaansa oli vaikea saada veroviranomaista edes luurin toiseen päähän. Haastateltava A kuvaili muutosta näin:

”Nimenomaan se helppous siinä, sekä siellä henkilöverotuksen puolella, jota me nyt ei paljoa harrasteta, että täällä yrityspuolella kaikkihan on nykyään helppoo. Kun mä oon nyt monta kertaa muistellu sitä aikaa jossain 20 vuotta sitten Toijalan tilitoimistossa, kun homma lähti sillä tavalla kun me palveltiin asiakkaita juu ihan ku nytkin, niin me tilattiin verotoimistosta joku lomake, no sehän kesti ennen kun se sieltä tuli. Saatiin se lomake, tehtiin se asia sillä lomakkeella. Sitten se postitettiin ja haettiin siihen varmaan allekirjotuksia ja liitteitä ja kaikkee ja sitten postitettiin se ja odotettiin et se homma hoituu. Niin tää sama juttu tehdään nykyään noin kolmessa minuutissa tässä ja se on siinä. Niin musta se on aika hienoo kyllä. Ja nimenomaan kun on nähny sen, että miten suhteellisen lyhyessä ajassa tää on muuttunu. Et ei tässä nyt oo siis, ei tarvi mennä kahtakymmentä vuottakaan taaksepäin, kun 15 vuotta niin se oli vielä sitä, että lomakkeita tilattiin suurinpiirtein verotoimistosta, että saataisko me tämmönen paperi että voitais täyttää se ja lähettää se teille takasin että te käsittelette sen siten.”

Verohallinnon edustajan, haastateltava D:n mukaan 20 vuotta sitten Verohallinnon veromyöntyvyyteen vaikuttaminen oli enemmän valvontaa, mutta nykyään he pyrkivät panostamaan enemmän veronmaksuymonteisyyteen. Hänen mukaansa nykyään halutaan kouluttaa ja saada yrityksiä ja ihmisiä tietoisiksi siitä, miksi kannattaa toimia oikein.

Kaikki haastateltavat uskoivat, että sosiaaliset tekijät, kuten esimerkiksi omistajien tai johtajien henkilökohtaiset sosiaaliset normit ja moraalikäsitteet vaikuttavat yritysten veromyöntyvyyteen. Haastateltava A uskoi, että ne vaikuttavat jonkin verran. Hänen mukaansa pitkään toimineissa yrityksissä, joiden omistajat ovat jo saavuttaneet tietynlaisen vaurauden tason, yrittäjän käsitys monesta asiasta on aivan erilainen kuin uuden yrittäjän, joka tekee töitä ympäri kellon ja rämpii suossa. Hän uskoo, että asemansa vakiinnuttanut yrittäjä on todennäköisemmin veromyönteisempi kuin uusi yrittäjä. Haastateltava B uskoo, että sosiaaliset tekijät voivat vaikuttaa yritysten veromyöntyvyyteen. Esimerkiksi hän mainitsee uskovansa pikavoittoihin pyrkivän bisnesmiehen suhtautuvan negatiivisemmin veroihin kuin pitkäjänteistä toimintaa harjoittavan yrittäjän. Hän ei kuitenkaan usko, että sosiaalisten tekijöiden vaikutus on kovin iso. C:n mukaan yrittäjien taustalla on suuri vaikutus. Hän huomauttaa, että usein yrittäjillä on perheessä yrittäjätaustaa, jolloin vanhemmilta on opittu tiettyjä asenteita ja moraalikäsitteitä. Haastateltava D:n mukaan sosiaaliset tekijät vaikuttavat yritysten veromyöntyvyyteen kohtuullisen paljonkin.

Kaikki haastateltavat myös uskoivat, että sosiaalisten tekijöiden vaikutus yritysten veromyöntyvyyteen on erilainen pk-yrityksissä ja suurissa yrityksissä. Haastateltava B:n mukaan sosiaaliset tekijät ovat melko erilaisia pk-yrityksissä ja

suurissa yrityksissä. Hänen mukaansa pk-yrittäjillä on esimerkiksi suurempi sosiaalinen vastuu henkilöstöistään kuin suurilla yrityksillä. C perustelee pk-yritysten ja suurten yritysten sosiaalisten tekijöiden vaikutusten eroa sillä, että mitä suuremmaksi yritys muuttuu ja mitä useampaan ihmiseen esimerkiksi omistajapohja ja hallitus jakaantuu, sitä vähemmän asiat ovat yhden ihmisen käsissä. D perustelee asiaa samankaltaisesti. Hänen mukaansa yksilöiden moraalinen vaikutus laimenee mitä laajemmalle omistus leviää ja mitä enemmän mukaan tulee ulkopuolisia toimijoita, kuten ammattimainen talouspäällikkö. Hänen mukaansa suurissa yrityksissä omistajalinkki ei ole enää niin vahva kuin pienemmissä yrityksissä.

Kysyttäessä uskovatko haastateltavat Verohallinnon huomioivan sosiaalisia tekijöitä yrittäessään mahdollisesti parantaa pk-yritysten veromyöntyvyyttä, haastateltavat A ja B eivät uskoneet Verohallinnon huomioivan niitä ollenkaan. C:n mielestä taas Verohallinto vetoaa tietyllä tapaa kaikkiin suomalaisiin esimerkiksi sen suhteen, miksi harmaa talous on huono asia. Verohallinnon edustajan, haastateltava D:n mukaan pienempiä yrityksiä on vaikea tavoittaa pelkällä valvonnalla, joten Verohallinto pyrkii viemään heille veronmaksuymynteisyyden sanomaa ja viestimään, mitä ne maksetuilla verorahoilla saavat.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on hyvällä tasolla verrattuna muualle maailmaan. Haastateltavat A ja C uskoivat sen johtuvan suomalaisten luonteesta ja asenteista. A:n mukaan suomalaiset ovat asenteiltaan sellaisia, että he tekevät aina sen mitä käsketään. C vastasi suomalaisten olevan suoraselkäistä kansaa. C uskoo suurimman syyn olevan kuitenkin sen, että suomalaiset eivät halua päästää irti rakennetusta hyvinvointivaltiosta. Osasyyski hän mainitsee myös Suomen korkean tietoteknisen osaamisen tason ja sen, että käteisestä rahasta on luovuttu hyvin nopealla vauhdilla, mikä on vaikeuttanut harmaata taloutta. Myös B ja D korostivat suomalaisen yhteiskunnan merkitystä. B:n mukaan asia johtuu hyvinvointiyhteiskunnasta ja siitä, että Suomessa infrastruktuuri on kunnossa esimerkiksi Etelä-Eurooppaan verrattuna. Hänen mukaansa Suomessa yrittäjä kyllä tietää mitä hän veroilla saa. D perusteli vastaustaan näin:

”Se on tää koko yhteiskuntarakenne. Että se ei oo pelkkä verolainsäädäntö, sen helpous tai sen tasokaan. Kaikki ne on varmaan aina niitä osatekijöitä, jotka vaikuttaa, mutta ylipäätään se on eniten se yhteiskunta ja se, että siellä ei oo korruptio ja tällaisia. Ja ihmiset kokee, että ne saa niillä maksetuilla veroilla, on ne sitten yrittäjiä tai palkansaajia, että ne tulee kaikkien käyttöön. Vaikka siitä voidaan olla eri mieltä, että mihin niitä käytetään, mutta ne luottaa silti siihen systeemiin, että siellä isossa mitta-kaavassa toimii asiat.”

Viimeisenä kysymyksenä haastateltavilta kysyttiin, minkä asioiden he uskovat vaikuttavan suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Tilitoimistoyrittäjiltä tuli hieman erilaisia vastauksia. Haastateltava A:n mielestä veromyöntyvyyteen vaikuttaa eniten se, miten liiketoiminta sujuu. Jos yhtiöllä menee hyvin, on hänen mukaansa kiva maksaa veroja ja suhtautua asioihin mukavasti ja halua kantaa yhteiskuntavastuuta. B:n mukaan eniten vaikuttaa yhteiskunta ko-

konaisuutena, ja ne toimintaedellytykset mitä se yrityksille luo, esimerkiksi verojärjestelmä ja lain tarjoamat keinot vaikuttaa verotettavaan tuloon. C:n mukaan taas eniten vaikuttaa se mitä verorahoilla saadaan aikaan. Hänen mukaansa eduskunnassa tulee tehdä ainakin näennäisesti hyviä päätöksiä, jotta kansan ymmärrys verojen maksamiseen säilyy. Haastateltava D mainitsi useamman asian:

”No varmaan just se hyvä verojärjestelmä, että se on riittävän yksinkertainen, että se ei ainakaan tästä monimutkaistu lisää. Että pk-yritykset pystyy, jos ne haluaa, helposti noudattamaan verolakeja. Ja varmaan hivenen vaikuttaa myös se verotuksen taso. No, sitten valvonnan olemassaolo. Ja sitten just tää yleinen moraalit yhteiskunnassa.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tavoitteena oli selvittää millä tasolla suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyys on. Tutkimuksessa ilmeni, että veromyöntyvyys on hyvällä tasolla sekä pk-yritysten että veroviranomaisten näkökulmasta. Valtaosa suomalaisista pk-yrityksistä ei pyri välttelemään veroja. Pk-yritysten veronmaksumoraali on veroviranomaisten mielestä pääsääntöisesti hyvä ja he uskovat suuremman osan pk-yrittäjistä maksavan veronsa mielellään, sillä he kokevat saavansa vastiketta maksamilleen verorahoille esimerkiksi yrittämisen mahdollistavan infrastruktuurin muodossa. Pk-yritysten näkökulmasta ei voida puhua varsinaisesti mielellään maksamisesta, mutta verot maksetaan kuitenkin tunnollisesti, varsinkin jos yhtiöllä sujuu hyvin. Tulos on samansuuntainen aikaisempien tutkimusten kanssa. Ahmedin ja Braithwaiten (2005, 553-554) mukaan pienyrittäjille on ominaista vahva velvollisuudentunne noudattaa lakia ja siten maksaa veroja. Heidän mukaansa pienyrittäjät suhtautuvat myös verotuksen kautta tapahtuvaan varallisuuden uudelleenjakoon keskimääräistä heikommin. Myös tälle väitteelle löytyi tukea tässä tutkimuksessa. Tutkimuksessa havaittiin pk-yrittäjien olevan kriittisiä sen suhteen mihin julkisia varoja käytetään. Pk-yrittäjät suhtautuvat kielteisesti tarkoituksellisesti sosiaaliuilla eläviin henkilöihin, mutta positiivisemmin koulutukseen ja terveydenhuoltoon.

Pk-yrittäjät kokevat veroviranomaisten suhtautuvan heihin asiallisesti. Suhtautumisen koetaan parantuneen viimeisinä vuosikymmeninä ja esimerkiksi verotarkastusten koetaan nykyään neuvovan ja auttavan yrittäjiä, eikä pyrkivän saamaan yrityksiä kiinni veronkierrosta. Pk-yrittäjät saattavat välillä kritisoida veroviranomaisten toimintatapoja, mutta kuitenkin lähtökohtaisesti ymmärtävät ja hyväksyvät ne. Suhtautuminen Suomessa vaikuttaa olevan kansainvälisesti vertailtuna positiivista, sillä Ahmedin ja Braithwaiten (2005, 542) mukaan pienyrittäjien on esitetty pitävän veroviranomaisten toimintatapoja yleisesti epäoikeudenmukaisena Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Euroopassa. Samoin vastavuoroisesti pk-yritysten suhtautuminen veroviranomaisiin on esitetty negatiivisena. Suomessa pk-yrittäjät ovat nykyään melko vähän tekemisissä veroviranomaisten kanssa, mutta esimerkiksi verotarkastuksen osuessa kohdalle on pk-yrittäjien veroviranomaisiin suhtautuminen pääsääntöisesti positiivista.

Tutkimuksessa havaittiin pk-yritysten ja veroviranomaisten pitävän suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyttä hyvänä muualle maailmaan verrattuna. Verrattain hyvän veromyöntyvyyden nähdään johtuvan suomalaisten asenteista ja veronmaksumoraalista, hyvinvointivaltiosta ja sen mahdollistamasta infrastruktuurista, sekä siitä, että maksetuille veroille koetaan saatavan vastiketta. Mainitut asiat ovat yhteneväisiä Torglerin (2002, 664) huomioiden kanssa, joiden mukaan veromyöntyvyyden tason eroja eri maissa voivat selittää sosiaaliset tekijät, kuten esimerkiksi se, että verolakeja noudattavat henkilöt pitävät veronkiertoa moraalittomana.

Suomalaiset pk-yritykset pitävät niiden verotuksen tasoa melko epäoikeudenmukaisena. Oikeudenmukaisuuden tunteeseen vaikuttaa yhtiömuoto ja yhtiön koko. Henkilöyhtiöissä epäoikeudenmukaisuuden tunne on suurempi kuin osakeyhtiöissä, ja pienemmissä ja huonommin pärjävissä yhtiöissä veroihin suhtaudutaan negatiivisemmin. Myös Hanlon et al. (2005, 27) ja Ahmed ja Braithwaite (2005, 539-540) ovat esittäneet, että kaikista pienimpien yhtiöiden veromyöntyvyys on keskisuuria yhtiöitä heikompi.

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää mitkä asiat vaikuttavat suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Perinteinen taloustieteellinen näkökulma, odotetun hyödyn teoria, selittää huonosti suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyttä. Aiemmissä tutkimuksissakin oli havaittu veromyöntyvyyden olevan korkeaa, vaikka odotetun hyödyn teorian mukaan suurimman osan veronmaksajista pitäisi vältellä veroja (Alm, 1991, 577-578; Andreoni et al., 1998, 819; Torgler, 2002, 658). Tutkimuksessa selvisi, että verotukseen suhtautuminen teorian mukaisesti kiinnijäämisen todennäköisyyttä ja veronkierrosta saatavaa hyötyä punniten on hyvin harvinaista.

Pk-yritysten näkökulmasta heidän veromyöntyvyyteensä vaikuttaa se mitä verorahoilla saadaan aikaan ja millaisia toimintaedellytyksiä yhteiskunta yrityksille luo esimerkiksi verojärjestelmän muodossa. Myös sillä on merkitystä, kuinka hyvin yhtiö menestyy. Veroviranomaiset uskovat, että veromyöntyvyyteen vaikuttavat verojärjestelmän yksinkertaisuus, verotuksen taso, viranomaisen valvonta ja yhteiskunnan yleinen moraalit. Tutkimuksessa ilmenneet tekijät ovat suurelta osin tuttuja aikaisemmista tutkimuksista. Verotuksen tason on esitetty vaikuttavan veromyöntyvyyteen (Friedland et al., 1978, 111-114; Alm et al., 1992c, 108), samoin kuin verolakien selkeyden (Alm, 1992a, 1019) ja maksetuilla verorahoilla saatavien julkisten hyödykkeiden arvostuksen (Alm, 1992b, 36; Alm et al., 1993, 285).

Pk-yrityksistä osa kohtaa valtion sääntelystä johtuvia rasitteita, jotka saattavat vaikuttaa niiden kykyyn tai halukkuuteen maksaa veroja. Näiden vaikeuksien koetaan olevan erilaisia kuin suurilla yrityksillä, sillä niillä on paremmin resursseja hankkia ammattilaisia auttamaan esimerkiksi verotusasioissa. Myös Popen ja Abdul-Jabbarin (2008, 1-4) mukaan valtion sääntelystä johtuvat rasitteet kohdistuvat epäsuhtaisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Pk-yritykset voivat kuitenkin paikata osaamisen puutettaan tilitoimistojen avulla. Valtaosa pk-yrityksistä käyttääkin tilitoimistoa, jolloin yhtiöiden kirjanpito tulee hoidettua hyvin. Ilman tilitoimistoa pärjäämään pyrkivillä yhtiöillä kirjanpitokäytännöt ovat heikompia. Kirjanpitokäytännöillä uskotaan olevan jonkin verran vaikutusta myös yhtiön verojen maksamiseen, esimerkiksi kirjanpitäjien verolainsäädännön tuntemuksen vuoksi. Myös Evansin et al. (2005, 288) mukaan pk-yritysten omistajat ja johtajat ja veroasiantuntijat uskovat heikkojen kirjanpitokäytäntöjen olevan yhteydessä veromyöntyvyysongelmiin. Heidän tutkimuksensa mukaan yhteys ei ole kuitenkaan niin vahva ja suoraviivainen kuin uskotaan.

Veroviranomaisten valvonnan eli esimerkiksi verotarkastusten ei uskota kovin paljoa vaikuttavan suomalaisten pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Veroviranomaiset uskovat, että suuri osa yrityksistä hoitaisi veroasiansa oikein ilman mitään valvontaakin, mutta joihinkin yhtiöihin valvonnan olemassaolo vaikuttaa.

Sosiaalisten tekijöiden, kuten omistajien tai johtajien henkilökohtaisten sosiaalisten normien ja moraalikäsitusten uskotaan vaikuttavan pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Veroviranomaiset uskovat sosiaalisten tekijöiden vaikutuksen olevan suurempi kuin tilitoimistoyrittäjät. Vaikutuksen uskotaan olevan erilainen pk-yrityksissä ja suurissa yrityksissä, sillä yksittäisen henkilön moraalinen vaikutus laimenee omistajapohjan ja hallituksen jakaantuessa useampaan henkilöön.

Tutkimuksen kolmas tavoite oli selvittää, miten Verohallinto pyrkii vaikuttamaan pk-yritysten veromyöntyvyyteen. Pk-yrittäjien näkökulmasta Verohallinto pyrkii vaikuttamaan veromyöntyvyyteen lähinnä asiakaspalvelulla ja toimintojen helpottamisella, joiden he kokevat parantuneen huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Yritysten veromyöntyvyyteen vaikuttaminen on Verohallinnolla suuri teema. 20 vuotta sitten veromyöntyvyyteen vaikuttaminen oli lähinnä yritysten valvontaa, mutta nykyään Verohallinto pyrkii panostamaan yritysten veronmaksuymönteisyyteen, ja näkee yritysten oman veromyönteisyyden olevan suuressa roolissa. Valvontaelementti on kuitenkin myös olemassa. Lisäksi Verohallinto pyrkii tarjoamaan yrityksille hyviä palveluja. Perinteisesti veroviranomaiset ovat OECD:n (2010, 6) mukaan pyrkineet rajoittamaan väärinkäytösten mahdollisuuksia, eivätkä ole keskittyneet siihen, miten veronmaksajien verolakien noudattamista helpotettaisiin. Tutkimuksen perusteella Verohallinto on kuitenkin viime vuosikymmeninä alkanut kiinnittämään tähän huomiota.

Verohallinto pyrkii hyödyntämään myös sosiaalisia tekijöitä yrittäessään vaikuttaa yritysten veromyöntyvyyteen. Kaikkia yrityksiä on vaikea tavoittaa pelkällä valvonnalla, joten yritysten veronmaksuymönteisyyttä pyritään parantamaan. Yrityksille pyritään viestimään mitä ne maksetuilla verorahoilla saavat. Verohallinto pyrkii myös vetoamaan yrityksiin, että suuri osa yrityksistä maksaa veronsa oikein. Tutkimuksen perusteella sosiaalisten tekijöiden hyödyntäminen ei ole juuri välittynyt pk-yrityksille; tilitoimistoyrittäjät eivät juuri usko Verohallinnon huomioivan sosiaalisia tekijöitä. OECD:n (2010, 5) mukaan maissa, joissa on vahvat sosiaaliset normit, kannattaa veronmaksajille pyrkiä vakuuttamaan, että suurin osa veronmaksajista ovat rehellisiä. Verohallinnon asiakastutkimuksen 2015 mukaan suomalaiset pitävät verojen keräämistä tärkeänä ja kokevat verojen maksamisen tärkeäksi kansalaisvelvollisuudeksi, jolloin suomalaisilla vaikuttaisi olevan vahvat sosiaaliset normit veroihin liittyen. Myös Almin et al. (1999, 141-142) mukaan veromyöntyvyyteen saattaa vaikuttaa positiivisesti, jos veronmaksajat uskovat verojen maksamisen olevan sosiaalinen normi. Tämän valossa Verohallinnon pyrkimykset hyödyntää sosiaalisia tekijöitä veromyöntyvyyteen vaikuttaessaan vaikuttavat järkeviltä nykyisen teorian mukaan.

Verohallinnon pyrkimykset vaikuttaa veromyöntyvyyteen ovat erilaisia yrityksille kuin yksityishenkilöille. Yrityksiin panostetaan enemmän, sillä siellä volyymit ovat suuremmat. Suurille yrityksille ja pk-yrityksille vaikutuskeinot

ovat lähes samanlaisia. Poikkeuksena on, että suurten yritysten kanssa kumppanuus voidaan viedä läheisemmälle tasolle Konserniverokeskuksen avulla. Pk-yrityksiä on niin paljon, ettei niille voida tarjota samaa.

Tutkimuksen perusteella Suomessa on nykyään päästy kohtalaisen lähelle Kirchlerin et al. (2008, 211-212) syösykierreviitekehyksen mukaista synergististä ilmapiiriä, jossa veroviranomaisten lähestymistapaa voidaan kuvailla ”palvelu ja asiakas” -asenteeksi. Synergistisessä ilmapiirissä esiintyy todennäköisesti paljon vapaaehtoista lakien noudattamista, veronmaksajat eivät harkitse veronkiertoa niin todennäköisesti, ja he osallistuvat verojen maksamiseen todennäköisemmin silkasta velvollisuudentunteesta. Tällainen vapaaehtoinen veromyöntyvyys tulee viranomaisille halvemmaksi kuin pakotettu, valvonnalla saavutettava veromyöntyvyys, ja voi rajoittaa laittoman veronkierron lisäksi myös laillista verosuunnittelua. Veronmaksajien koulutus ja auttaminen parantavat veromyöntyvyyttä tehokkaammin kuin kontrolli ja kohtuuton ankaruus, mutta veropolitiikan ei kuitenkaan tulisi olla löyhää, eikä lakien rikkomisesta tulisi jättää rankaisematta. (Kirchler et al., 2008, 220.) Tutkimuksessa havaittiin Verohallinnon tavoittelevan nykyään asiakaspalvelulähtöistä lähestymistapaa pk-yritysten veromyöntyvyyden parantamisessa. Asiakaspalvelu ja toimintojen helppous ovat parantuneet selvästi myös pk-yritysten näkökulmasta.

Tutkimuksessa onnistuttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin mielestäni varsin hyvin. Haastateltavat eivät olleet Verohallinnon haastateltavaa lukuun ottamatta selvästikään etukäteen kovin paljoa aihetta miettineet, jolloin ilman valmista haastattelurunkoa haastatteluista saatu aineisto olisi todennäköisesti jäänyt huomattavasti suppeammaksi. Tämän vuoksi puolistrukturoitu haastattelu oli hyvä tapa aineiston keräämiseksi. Tällä tavalla haastateltavat pääsivät myös tuomaan näkemyksiään esille melko vapaasti, jolloin uskoakseni heidän kokemuksensa tulivat parhaiten esille.

Tutkimuksen rajoitteena saattaa toimia se, että kaikki haastatellut tilitoimistoyrittäjät olivat Tampereelta. Pk-yrittäjien näkemyksissä voi olla alueellisia vaihteluita Suomen sisällä. En usko alueellisten erojen olevan kuitenkaan valtavia, ja uskon tutkimustulosten sinänsä olevan kohtalaisen hyvin yleistettävissä koko Suomen laajuudelle. Jotta tulokset voisi varmasti yleistää koko Suomen laajuisiksi, tarvittaisiin kuitenkin laajempia tutkimuksia aiheesta. Tutkimusta voidaan kuitenkin käyttää vähintään suuntaviivoina suomalaisten pk-yrittäjien ja veroviranomaisten näkemyksistä. Tutkimustuloksia ei voi yleistää koskemaan muita maita kuin Suomea, mutta siksi tutkimus olikin rajattu vain suomalaisiin pk-yrityksiin.

Mielestäni tutkimus tarjoaa mielenkiintoisen lisän aiheeseen, jota on tutkittu lähinnä yksityishenkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella maa-kohtaiset erot ovat merkittäviä, jolloin kansainvälistä tutkimusta ei voi suoraan soveltaa Suomeen. Mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita olisikin tutkia asiaa lisää suomalaisessa kontekstissa, esimerkiksi suurten yritysten näkökulmasta tai keskittyen enemmän esimerkiksi sosiaalisiin tekijöihin.

LÄHTEET

- Ahmed, E. & Braithwaite, V. 2005. Understanding Small Business Taxpayers – Issues of Deterrence, Tax Morale, Fairness and Work Practice. *International Small Business Journal* 23 (5), 539-568.
- Allingham, M. G. & Sandmo, A. 1972. Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics* 1, 323-338.
- Alm, J. 1991. A Perspective on the Experimental Analysis of Taxpayer Reporting. *The Accounting Review* 66 (3), 577-593.
- Alm, J., Jackson, B. & McKee, M. 1992a. Institutional Uncertainty and Taxpayer Compliance. *The American Economic Review* 82 (4), 1018-1026.
- Alm, J., Jackson, B. & McKee, M. 1992c. Estimating the determinants of taxpayer compliance with experimental data. *National Tax Journal* 45 (1), 107-114.
- Alm, J., Jackson, B. & McKee, M. 1993. Fiscal exchange, collective decision institutions, and tax compliance. *Journal of Economic Behavior and Organization* 22, 285-303.
- Alm, J., McClelland, G. H. & Schulze, W. D. 1992b. Why do people pay taxes? *Journal of Public Economics* 48, 21-38.
- Alm, J., McClelland, G. H. & Schulze, W. D. 1999. Changing the Social Norm of Tax Compliance by Voting. *KYKLOS* 52, 141-171.
- Alm, J., McKee, M. & Beck, W. 1990. Amazing Grace: Tax Amnesties and Compliance. *National Tax Journal* 43 (1), 23-37.
- Alm, J., Sanchez, I. & De Juan, A. 1995. Economic and noneconomic factors in tax compliance. *KYKLOS* 48, 3-18.
- Andreoni, J., Erard, B. & Feinstein, J. 1998. Tax Compliance. *Journal of Economic Literature* 36, 818-860.
- Boll, K. 2014. Mapping tax compliance. Assemblages, distributed action and practices: A new way of doing tax research. *Critical Perspectives on Accounting* 25, 293-303.
- Bosco, L. & Mittone, L. 1997. Tax Evasion and Moral Constraints: some Experimental Evidence. *KYKLOS* 50, 297-324.
- Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J. & McKee, M. 2001. Cross cultural comparisons of tax compliance behavior. Working Paper No. 01-03. George State University. School of Policy Studies.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Evans, C., Carlon, S. & Massey, D. 2005. Record keeping practices and tax compliance of SMEs. *eJournal of Tax Research* 3 (2), 288-334.
- Fehr, E. & Gächter, S. 1998. Reciprocity and economics: The economic implications of Homo Reciprocans. *European Economic Review* 42, 845-859.
- Friedland, N., Maital, S. & Rutenberg, A. 1978. A Simulation Study of Income Tax Evasion. *Journal of Public Economics* 10, 107-116.

- Friedman, M. 1970. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *New York Times*, 13.9.1970.
- Hanlon, M., Mills, L. & Slemrod, J. 2005. An Empirical Examination of Corporate Tax Noncompliance. Ross School of Business Working Paper Series, Working Paper No. 1025.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Kirchler, E., Hoelzl, E. & Wahl, I. 2008. Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology* 29, 210-225.
- Mills, L. F. & Newberry, K. J. 2004. Do Foreign Multinationals’ Tax Incentives Influence Their U.S. Income Reporting and Debt Policy? *National Tax Journal* 57 (1), 89-107.
- Mittone, L. 1997. Subjective versus objective probability: results from seven experiments on fiscal evasion. CEEL Working Papers, n.4.
- OECD. Forum on Tax Administration: Small/Medium Enterprise (SME) Compliance Subgroup. Information Note. Understanding and Influencing Taxpayers’ Compliance Behaviour. November 2010.
- Pope, J. & Abdul-Jabbar, H. 2008. Tax Compliance Costs of Small and Medium Enterprises in Malaysia: Policy Implications.
- Roth, A. E. 1995. Bargaining Experiments. In J. H. Kagel & A. E. Roth (Eds) *The Handbook of Experimental Economics*. Princeton: Princeton University Press, 253-348.
- Slemrod, J. 1998. On Voluntary Compliance, Voluntary Taxes, and Social Capital. *National Tax Journal* 51 (3), 485-491.
- Slemrod, J. 2004. The Economics of Corporate Tax Selfishness. *National Tax Journal* 57 (4), 877-899.
- Spicer, M. & Becker, L. 1980. Fiscal Inequity and Tax Evasion: An Experimental Approach. *National Tax Journal* 33 (2), 171-175.
- Spicer, M. & Thomas, J. E. 1982. Audit Probabilities and the Tax Evasion Decision: An Experimental Approach. *Journal of Economic Psychology* 2, 241-245.
- Thibaut, J., Friedland, N. & Walker, L. 1974. Compliance with Rules: Some Social Determinants. *Journal of Personality and Social Psychology* 30 (6), 792-801.
- Torgler, B. 2002. Speaking to Theorists and Searching for Facts: Tax Morale and Tax Compliance in Experiments. *Journal of Economic Surveys* 16 (5), 657-683.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Tammi.
- Verohallinnon asiakastutkimus 2015. https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/tietoa_verotuksesta/tutkimukse/verohallinnon_asiakastutkimukse/verohallinnon_asiakastutkimus_2014/. Viitattu 7.9.2017.

LIITE 1: HAASTATTELUJEN PÄIVÄMÄÄRÄT JA KESTOT

Haastateltava A: 30.11.2017. 45:26.

Haastateltava B: 7.12.2017. 41:16.

Haastateltava C: 18.12.2017. Sähköpostihaastattelu.

Haastateltava D: 8.12.2017. 29:33.